



* DVAŠET * LIST *
* LJUBLJANA *
* 1930 * 31 *

*

Vsebina 5. in 6. številke

	Str.
Mrakar J., Spomini	97
Savnik R., Na obisku pri naši južni sosedu	106
Šestdesetletnica Fr. S. Finžgarja	110
Finžgar, O poklicu s posebnim ozirom na duhovniški poklic	113
Galper Nevihita, Molitev. Pesmi	117
Dolenc L., Na valeti	118
Brnčič, Silvije Strahimir Kranjčević	125
I. P., Študijske črte za slovensko šolsko statistiko in poetiko	129
Smolej V., Mesto ob Vltavi	130
Horn P., Človek in priložnost	136
Vladimir, Svečnica	137
Knjige in časopisi	138
Literarni pomenki	140
Meyrias (Za dobro voljo)	142
Mali vedež	142
Črna deska	144

Uredništvo lista: Bl. Poznič, Ljubljana, Sv. Petra c. 53/L.

Na uredništvo se pošiljajo vsi rokopisi in dopisi, ki so namenjeni za objavo v listu. Rokopisi se ne vračajo.

Uprava je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 5.

Na upravo se naslavljajo vsa naročila in reklamacije.

Vsak naročnik, naj dobiva list naravnost na svoj naslov ali pa pri poverjeniku, mora poravnati vso naročnino v prvi polovici letnika, sicer ne bo dobil več šeste številke.

Mentor izhaja med šolskim letom vsakega 1. v mesecu. Urednik Blaž Poznič, izdaja Prosvetna zveza (dr. Jakob Mohorič), tiska »Slovenija« (Albert Kolman, Ljubljana, Celovška cesta 61).

Celoletna naročnina za dijake Din 30.—, za druge in zavode Din 40.—. Posamezna številka Din 4.—. Plačuje se naprej. — Štev. ček. rač. pri poštni hranilnici v Ljubljani 14.676.

Naročnina za Italijo: Lit 10.— za dijake, Lit 15.— za druge; za Avstrijo: S 4.— za dijake, S 6.— za druge. — Plačuje se po italijanskih, ozir. avstrijskih čekovnih položnicah »Katoliških misijonov« v Grobljah pri Domžalah. — Naročnina za Ameriko 1 dolar, za vse druge kraje vrednost 4 švic. frankov.

Poverjeniki dobivajo za vsakih 10 plačanih izvodov enajstega zastonj. — Plačati pa morajo vso naročnino za vse naročene izvode pred izidom šeste številke vsakega letnika.

MENTOR

18. LETNIK

JANUAR - FEBRUAR 1931

ŠTEV. 5-6

Janko Mlakar:

Spomini.

Fric.

Nad mestom se smehlja čisto majnikovo nebo. Po Dunajski cesti hite ljudje trumoma na pokopališče k Sv. Krištofu in mrtvašnica je kar oblegana od množice. Tam za njo pa, kjer samujejo zapuščeni grobovi samomorilcev, leži na zelenih tleh majhen fantek.

Krčevito ihtenje mu stresa drobno telo; s prsti, pomazanimi od črnila, grabi po nepočesanih lasih in tišči objokani obraz v travo.

»Fric... Fric... Fric... ti ubogi moj Fric!«

Fric pa leži takoj zadaj za njim v mrtvašnici, bled in mrzel, s prestreljeno glavo...

— — —

Dve sliki mi stopita vedno pred oči, kadarkoli se nanj spomnim.

Bilo je drugi dan po tisti nesrečni »trebušni bolezni«. Šel sem iz šole sam, daleč za njim, ker se mu nisem upal pridružiti. Sramoval sem se. Tu se Fric ozre in me počaka. Ko pridem do njega, mi položi roko prijateljsko krog ramen in mi pogleda očitajoče v obraz.

»Vidiš, kakšen si!«

»Ali si hud name?«

»Ne, pač pa žalosten, ker si tak. In jaz te imam tako rad.«

V drugi sliki ga vidim mrtvega, s smrtno rano na sencu...

Čudno, da sva si bila taka prijatelja. Seveda, da sem ga jaz ljubil z vso vnemo devetletnega otroka, to ni bilo čudno.

Bil je lep in ljubezniv fantek. Nikdar se ni na ulici igral in pretepal kakor jaz, nikdar ni brozgal po lužah in mešal blata, kakor njegov edini in najboljši prijatelj. Hodil je iz šole naravnost domov in se ni menil za razne »umetnike«, za katerimi so drvele gruče umazanih in bosopetih otrok. Učil se je pridno in je bil vedno med prvimi.

Čudim se pa še danes, ko nanj mislim, da me je on tako zelo rad imel; kajti bil sem vse prej kakor ljubezniv. Toda v njegovih rokah sem bil ko vosek. Kadar sem moral v kot, se nisem nikdar ozrl tja, kjer je on sedel, ker sem se bal njegovih velikih oči, s katerimi me je vselej tako žalostno pogledal. In pri vsaki kazni, ki me je zadela, sem mislil najprej na Frica, če me bo še rad imel.

Toda njegovo prijateljstvo je bilo trdno. Omajalo se ni niti takrat, ko je zvedel, da sem se šel potepat z dvema največjima barabicima na šoli.

»Kaj ne, da ne pojdeš več z njima?« mi je rekel žalostno. »Vidiš, meni je tako hudo, če s takimi hodiš.«

Večkrat sem ga obiskal na domu. Stanoval je na Dunajski cesti v podstrešnem stanovanju Pollakove hiše. Njegovega očeta, Košir se je pisal, nisem

nikdar videl, pač pa mater. Kako ga je ljubila! Kar žarel ji je obraz, kadar mu je božaióče segla v kodraste lase.

Včasih sva španala. To sem pa jaz bolje razumel kakor on. Ker so se mu vselej oči tako veselo zasvetile, kadar mi je vzel kak fižol, sem večkrat nalašč napačno vlekel. Ako me je pa dvakrat zapored naredil za »kozla«, mu je bilo že hudo.

»Vidiš, moraš paziti. Ali si hud?«

In pogledal me je s svojimi lepimi rjavimi očmi tako, da se mi je srce topilo. Ob takih prilikah bi mu bil dal vsa peresa in vse druge »dragocenosti«, kar sem jih imel po žepih, če bi jih bil le hotel vzeti.

Potem ko je šel iz četrtega razreda na gimnaziijo, jaz pa še na Graben, se nisva več toliko sestalá. Toda prijateljstvo je vkljub temu ostalo neskaljeno.

Tu pridem nekega dopoldneva iz šole domov in zvem, da je preišnji dan v Taškarijevem gozdu ustrelil Frica lastni oče, poleg njega pa tudi njegovega mlajšega brata, ki je hodil še na Graben v šolo, in petletno sestro. Nesrečnemu možu se je zmešalo.

Bil je že dolgo brez službe in postajal je vedno bolj čudaški. Fric je večkrat tožil materi, da dela oče z njim kakor kak trinog. Moralo je biti že precej hudo, da je tako govoril: kajti Koširjevi otroci so svoje starše zelo spoštovali.

Tisto usodno nedeljo, ko se je zgodil zločin, ki je pretresel vso Ljubljano, je odvedel Košir Frica, njegovega brata Franca in malo Francko okrog enaistih na sprehod. Ženi je rekel, da bo med potjo povprašal za kako službo, in ji naročil, naj pride pozneje za njimi proti Zeleni jami.

Obnašal se je pa jako čudno in Fricovo mater je začelo skrbeti, da bi se možu in otrokom kaj ne prijetilo. Zato se odpravi kmalu za njimi. Ko pride med Zeleno jamo in cesto, ki pelje v Šmartno ob Savi, zagleda moža ob robu Taškarijevega gozda begati sem ter tja.

Vsa v skrbeh hiti k njemu in ga vpraša, kje so otroci.

»Jih boš že videla,« ji pravi in pokaže z roko v gozd.

Nesrečna mati je našla otroke takoj pod prvimi drevesi. Ležali so eden poleg drugega in krvaveli iz glav.

»Moj Bog, kaj si storil?« zakliče vsa obupana in se vrže na uboge otroke.

»Postreljal sem jih, sedaj bom pa še tebe.«

Tu se zasliši k sreči škripanje voza in Košir je takoj zbežal.

Na obupne klice njegove nesrečne žene se je zbralo več ljudi krog mladih žrtev, in kmalu nato je prišla tudi policija. Fric je bil mrtev, manjša dva sta pa še dihalá. Franc je umrl že med potjo v bolnišnico, njegova sestra pa še isti večer.

Košir je zbežal v smeri proti Šmartnu in se je tam prepeljal čez Savo. Nato je vse popoldne taval okrog Črnuč in se proti večeru sam javil na Zabjeku, kjer so takrat še bili zapori.

»Zaprte me, nekaj sem storil,« je rekel in se tako čudno vedel, kakor da se mu je zmešalo. Zato so sprva mislili, da imajo opraviti z norcem.

Premišljevali so že, kako bi se ga zlepa odkrižali, ko prinese nekdo ves zasopel poročilo o strašnem umoru. Sedaj so seveda Koširja obdržali in ga odvedli v zapor.

Pred poroto pa ni prišel. Zblaznel je popolnoma in oddali so ga v norišnico na Studenec.

Te podrobnosti sem zvedel šele tekom tedna. Tisti ponedeljek mi je šlo samo to po glavi, da je Fric mrtev.

Kako težko sem pač čakal popoldne, da se je pouk končal. Po šoli sem dirjal, kar sem mogel, k Sv. Krištofu. Pred mrtvašnico je bilo vse črno rado-

vednega ljudstva. Po svoji navadi sem ril z glavo naprej in si tako delal pot skozi gnečo.

»Kaj siliš tako naprej, paglavec, tebi ni treba tega videti,« so se hudovali ljudje nad menoj.

»Moj Bog, meni ga ni treba videti! Kdo ga je pa tako poznal in ljubil kakor jaz? Koga je tako rad imel kakor mene?«

Brezobzirno sem si delal pot in se tresel od razburjenja, ker sem tako težko čakal, da bi ga še enkrat videl.

Slednjič se mi je vendar posrečilo, da sem prišel v mrtvašnico. Tu so stale med svečami tri krste, ena poleg druge, vsaka nekoliko manjša. Jaz sem videl samo eno, tisto, v kateri je ležal Fric.

Bil je še v smrti lep. Ako bi ne bil tako strašno blede, bi se mi bilo skoraj zdelo, da spi. Rana na desnem sencu je bila zakrita z lasmi, ki so bili strnjeni od krvi. Majhen svetlorjav koder mu je silil v visoko čelo, oči je pa imel nekoliko odprte, kakor bi me gledal.

Kar vsrkaval sem njegovo podobo vase. Tedaj me posilijo solze in nekaj me zgrabi v grlu.

»Ne tu, ne tu, kjer ljudje brezčutno pasejo svojo radovednost, se preri-vajo in se pogovarjajo o »brezvestnem, zločinskem« očetu in njegovih ubogih žrtvah. Hitro ven, tja, kjer bom sam!«

Ko se prerijem skozi gnečo, letim kar slepo za mrtvašnico. Tam se vržem med samotne, s travo porastle grobove, si grabim v lase in tiščim objokani obraz v zeleno rušo.

»Fric... Fric... Fric... o ti ubogi moj Fric!«

Danes, ko vse to spet v duhu do-življam, kakor bi se bilo včeraj zgodilo,

ga več ne pomilujem. Takrat pač nisem vedel, kako je bil srečen, ko je ležal med cvetjem tako tih in blede, s smrtno rano na sencu...

Pravijo, da mi je dobro. Res, ne smem se pritoževati. Toda, če bi bil tisti lepi majnikov dan ležal poleg svojega prijatelja Frica, prav tako tih in blede, bi mi bilo bolje...

Cimperman.

Dandanes je navada, da literarni kritiki, oziroma kritični literati obisku-jejo umetnike in jih sprašujejo, kaj menijo o tem ali onem, kakšne namene in cilje imajo, katera dela smemo še od njih pričakovati, in kar je še takih, za obstanek človeštva važnih vprašanj. Marsikdo misli, da so »obiski« nekaj popolnoma modernega, pa niso. Jaz na primer sem že skoraj pred pol stoletja »obiskoval« pesnike in pisatelje.

Prvi tak moj »obisk« je bil pri Josipu Cimpermanu, s katerim sem se seznanil po očetu.

Moj rajni oče je imel — bi rekli danes — modni atelje. Takrat seveda sem ga naznanil v šoli za navadnega krojača. Pa je menda poklic zgrešil; kajti vse drugo ga je bolj veselilo kakor šivanka in likalnik.

Najprej se je poskušal v iznajdbah. Hotel je narediti voz na tri kolesa, od katerih bi bilo treba samo prvo kolo goniti, druga dva bi pa za njim tekla. Žal, da ni iz tega nastal tricikel, marveč čisto navaden voziček na štiri kolesa. Na tem vozu smo vsi mladi Mlakarjevi — bili smo štirje — zapored preživeli svojo najnežnejšo, čeprav za bližnjo okolico ne baš prijetno mladost.

Ker s to »iznajdbo« ni bilo nič, se je oče vrgel na pisateljjevanje. Pa ni pisal kakih neverjetnih romanov, tudi ni izlival v pesni čuvstev, katerih ni imel, kar se menda pri pesnikih dogaja bolj pogosto, kakor mislimo, marveč je krenil na verskofilozofično polje.

Pravijo, da tiči v vsakem krojaču nekaj filozofa, radi neprestanega sedenja menda. Pa jaz tega ne verjamem. Ako bi iz sedenja prihajala filozofija, bi bili največji filozofi tisti, ki presede vse dneve in polovico noči po gostilnah in kavarnah.

V mojem očetu je bilo pa res nekaj modrijana. Gledal je z bistrim očesom v svet, ga motril ter premišljeval. Tako je prišel do spoznanja, da se bo človeštvo utopilo v materializmu, če ne preokrene na pravo pot. In to pot mu je hotel on pokazati. Zato je začel svoje misli in navodila, po katerih bi se človeštvo lahko rešilo materializma in si pridobilo časno in večno srečo, podajati v drobnih zvezkih pod naslovom »Pot«.

Delo je bilo na široko zasnovano, izšla sta pa samo dva snopiča. Prvi zvezek je bil popolnoma razprodan, od drugega mu je pa ostala vsa naklada. Kako to?

Oče je bil skozi in skozi moderen človek, seveda v dobrem pomenu besede. Vedel je, da je najboljša, ako pride knjiga k človeku, zato je naložil svojo »Pot« na hrbet, šel z njo po svetu in jo tudi v kratkem času razprodal. Takemu ponujanju pravijo danes kolportaža in si domišljujejo, da je tudi to moderna iznajdba iz dobe aeroplanov, radia in kratkih ženskih las.

»Pot« je pa našla nasprotnike v krogih, kjer jih je oče najmanj pričakoval. Proti njemu so namreč nastopili nekateri duhovniki, zlasti pa Mahnič in novomeški prošt Ureh. Urednik »Rimskega Katolika« mu je pisal, naj prepusti duhovno vodstvo v to postavljenim možem, sam naj se pa drži svoje obrti. Ureh je pa celo javno v »Slovincu« svaril svoje Dolenjce, naj ne kupujejo brošure, ki jo »nek krojač po hišah ponuja«.

Zato je oče za drugi snopič »Pota« prosil ljubljanski knezoškofijski ordinariat potrjenja, pa ga ni dobil. V škofiji so namreč odločili v Mahničevem smislu.

V očetu je pa vladal ponižni duh sv. Frančiška — bil je tretjerednik — ne pa uporni duh kakega Luthra, zato se je pokoril odločbi duhovske gosposke. Naklado drugega zvezka je prepustil meni, da sem v predšolskem času gradil iz nje hiše, mostove in predore, sam se je pa povrnil h krojaški obrti. Vendar je pa še vedno pisal — bilo je to njegovo edino veselje. Mati je po njegovi smrti dolgo kurila z rokopisi, ki jih ji je bil izročil z naročilom, naj jih sežge.

Oče je bil majhne, drobne postave in je ostal vedno mlad. Ko sem bil že v službi, sem se včasih šalil, češ, da naj se obrije in zapiše v prvo gimnazijo. Ob takih prilikah se je lehkotno nasmehnil, toda smeh mu ni prišel od srca.

Videl ga nisem nikdar prav veselega. Morda mu je življenje grenila zavest, da si ni bil izbral pravega poklica. Moj brat, ki je umrl v najlepših letih kot kaplan v Trebnjem, ga je poklical že čez leto dni za seboj; dve leti pozneje je šla tudi mati za njim.

Kadar berem v brevirju, kako povzdiguje Salomon »mulierem fortem«, ²⁸ mi stopi večkrat pred oči moja mati. Bila je res močna žena v marsikakem oziru. Podpirala je vse štiri ogle pri hiši: vodila je gospodinjstvo in gospodarstvo. Oče ji je rad prepustil vodilno vlogo v družini, samo da je lahko nemo-teno pisal. Sama varčna in skromna, je tudi nas vzgajala v teh lastnostih. »Otroci,« nas je opominjala večkrat, »držite se tal, potem ne morete globoko pasti.« Ljubila nas je iskreno, ali se pri tem držala svetega pisma, ki pravi:

²⁸ Pogumno ženo.

»Qui parcit virgae, odit filium«.²⁰ Njena edina želja je bila, da bi mi otroci prišli do boljšega kruha, kakor sta ga jedla sama z očetom. Ta želja se ji je izpolnila. Kakor oče je bila tudi mati redko prav dobre volje; po bratovi smrti pa sploh nikdar več nisem videl vesele.

Bila je močna tudi v bolezni. Zdravnik jo je obsodil takoj pri prvi preiskavi k smrti. Ker ji je naročil, naj pridem jaz k njemu, je odločno zahtevala, da ji povem resnico. Ko je slišala, da ni zanjo več rešitve, je sklenila roke in rekla: »Kakor Bog hoče.«

Sedaj počivata oba, oče in mati, pri Sv. Krištofu poleg svojega sina, ki sta ga tolikanj ljubila. Trdno upam, da uživata z njim vred večno veselje, saj časnega sta prav malo imela.

Danes, ko živo mislim na starše, mi vest očita, da sem očeta in mater premalo razumel in da sem jima veliko dolžan ostal. Morda je bila temu kriva mladost, ki tako rada le nase misli. »Delicta juventutis meae et ignorantias meas ne memineris, Domine!«²¹

Po očetu torej sem se seznanil s Cimpermanom, ki mu je korigiral njegovo »Pot« in mu posojeval »Slovenca«. Ponj sem hodil navadno jaz, dvakrat na teden, ker nismo bili tako radovedni, kakor je današnji svet, ki bi najrajši zvedel nesrečo, še preden se zgodi.

Takrat, ko sem ga jaz obiskoval, je stanoval Cimperman na Žabjeku v precej veliki pritlični sobi, kjer je imela njegova mati trafiko. Hromi pesnik, ki niti na noge ni mogel stopiti, je namreč stanoval pri materi in sestri, ki sta mu prav ljubeznivo stregli.

Meni se je zelo smilil, ker sem iz lastne skušnje vedel, kako je hudo, če je človek navezan popolnoma na tujo pomoč, brez katere se ne more niti z mesta premakniti. Še danes ga vidim pred seboj, kako je sedel pri pisalniku v velikem naslanjaču ob oknu, tuintam nekoliko ponjuhal in si obrisal nos z velikim višnjevim robcem.

Ker smo bili mesteci²¹ z Žabjičani v sovražnih odnošajih, niso bili moji »obiski« brez nevarnosti. Tako sem nekoč dvema zastopnikoma tega sovražnega plemena komaj ušel v vežo pritlične hiše, v kateri je Cimperman stanoval.

Ko sem stopil v sobo, je držal pesnik v eni roki nož, v drugi pa gosje pero, ki ga je pravkar odrezal. To pisalno orodje je takrat že skoraj izumrlo, kar se je meni zdelo čisto primerno. Kako bi bili pač mogli igrati za peresa, če bi ne bilo »štolcev«.

Pesnik se je obrnil k meni z dobrodušnim nasmehom na širokem obrazu.

»Zakaj sta te pa preganjala?«

»Vprašala sta me, če zabavljam.«

»In si?«

»Ne; bila sta dva in oba močnejša od mene.«

»Sicer bi bil pa gotovo zabavljal, kaj ne? O, ti si previden tič. No, pa malo sedi, da se kaj pomeniva. Kaj pa zdaj čitaš?«

»Detelovega Velikega grofa.«

»Aha, ker se v njem precej pretepajo. Kdo ti bolj ugaja, grof Ureh ali Črnahora?«

»Črnahora. Smili se mi, ker mu je grof odsekal roko. Rajši bi imel, da bi bil Črnahora pobil Urha.«

²⁰ Komur se zdi škoda šibe, sovraži sina. (Knjiga pregovorov, 13, 24.)

²¹ Ne spominjaj se, Gospod, pregreškov moje mladosti in mojih nevednosti. (Psalmi, 24, 7.)

²¹ Otroci iz mesta.

»Zakaj pa?«

»Zato.«

»Zato? To ni nikak razlog. Zapomni si, fantič, da moramo imeti vedno razloge, ki drže. Pogrešajo jih lahko samo tisti, ki imajo moč.«

Teh besedi takrat še nisem popolnoma razumel. Zdelo se mi je pa, da tudi tista dva Žabjičana, ki sem jima komaj odnesel pete, nista imela za svoje sovražne namene razlogov, ki bi držali, pač pa sta imela moč.

Danes seveda vem, da je na svetu še mnogo takih »Žabjičanov«.

V spominu mi je ostal še drug pogovor s Cimpermanom.

Nekoč sem ga vprašal, če je težko delati pesmi.

»O, to pa ni prav nič težkega. Pri pesmih so poglobitna stvar rime. Brez njih ni pesmi, je proza. Zato moraš najprej poiskati besede, ki se rimajo. Potem pa pripišeš rimam primerne stavke, in pesem je gotova. Ako hočeš, lahko takoj poskusiva. Jaz povem nekaj besedi, ti pa poišči rime.«

Dobila sva te-le rime: Smrt-vrt, zastrt-zaprt, zelen-tepen.

»Tako, za eno kitico jih je zadosti. Pripiši doma tem rimam primerne stavke in mi jih prinesi prihodnjič pokazat. Zbogom!«

Stavki me niso prav nič skrbeli, kajti podobne vaje smo delali tudi v šoli, čeprav brez rim. Ko sem si pa potem doma belil glavo in grizel svinčnik, da bi našel kaj primerne, me je brat poučil, da me je Cimperman potegnil za nos.

Ko se je pesnik po smrti svoje matere preselil na Poljansko cesto, sem »obiske« pri njem ustavil. Morda bi bil še jaz postal pesnik, če bi bil z njimi nadaljeval, kako so postali pesniki Medved, Opeka in drugi, ki so se pri Cimpermanu učili Pegaza jahati. Pa mi ni žal; kajti vsi ti so s svojim učiteljem vred že davno pozabljeni, in nihče se jih več ne spomni.

Zdi se mi, da je s pesniki in umetniki sploh, kakor z žensko modo. Danes je to moderno, jutri zopet kaj drugega. Imeti moraš le nekaj ljudi, ki ti vihte kadilnice, in takoj jih je vse polno pred teboj na kolenih, dokler ne dobe drugega malika.

Ako bi kdo hotel te, do danes še neobjavljene podatke o Cimpermanu na katerikoli način porabiti, se mu ni treba prav nič bati, da bi ga preganjal z ostrim paragrafom avtorskega prava. Prepuščam jih drage volje vsem literarnim zgodovinarjem v »eksploatacijo« brez vsake, tudi najmanjše odškodnine.

»Za vodó.«

Med šolskim letom sem prebil ves prosti čas Za vodó.

Beseda Za vodó se ne da sklanjati, je verbum indeclinabile. Le naglas se ji spremeni včasih, tako da se glasi Za vodó.

»Jaz ti že pokažem tisto tvojo Za vodó, mi je zažugala nekoč mati, ko sem prišel domov moker ko miš. Škopal sem se namreč v Ljubljani, pa kar oblečen.«

Takrat je bilo več igrišč Za vodó, kjer so se pojali otroci. Pa tako pripravnega, moderno bi rekel intimnega, ni bilo nobenega, kakor je bilo naše.

Segalo je na današnjem Cankarjevem nabrežju od Kollmanna do Krojaške ulice. Škarpe še ni bilo. Kdor je padel Za vodó v Ljubljano, se je najprej potopil po strmem, zelenem bregu in nato čofnil čez nizke lesene pilote v vodo. Tako se je zgodilo Mlakarjevemu najmlajšemu, ki je pa zaslužil to neprosto-voljno kopel. Zakaj se je pa skazoval na ozki leseni ograji, namesto da bi bil hodil lepo po varnih tleh.

Tudi prehoda na most še ni bilo, Ljubljana je tekla že pri zmerno veliki vodi prav pod Kollmannovo hišo. Zato smo bili večinoma sami med seboj.

Na to vzorno igrišče so hodili otroci iz obrežnih hiš in z Mestnega trga, pa samo otroci »gmen« ljudi. Le Wagnerjev Nestel (imeli so svojo hišo) nas je prišel včasih dražit.

Nekoč je sedel na ograji in jedel mandeljne. Jaz bi jih bil tudi rad, pa jih nisem imel.

»Češ?«

»Daj!«

»Odpri usta!«

Jaz jih željno odprem, on mi pa vanje — pljune. Imel je pač »gosposke« manire.

Za vodó se nas je zbralo včasih do pol stotnije otrok različne starosti in velikosti. Zastopani so bili vsi trije spoli. Ženski in srednji (otroci, ki še niso hodili v šolo) sta se igrala zase, moški pa zase. Z »babami« se igrati je bilo za fante sramotno.

Deklice so se igrale skoraj same nemške igre. Drugačnih niso znale. Da se ohrani spomin nanje, hočem tu eno navesti. Igrale so jo tako, kakor so še v zadnjem času igrali otroci tisto: Majka pride s kolodvora. Samo napev je bil drugačen.

Mimogrede povedano, bo tudi »majka« kmalu pozabljena; kajti povojni otroci se zanimajo večinoma le za lepotne tekme, maškeradne plese in podobne stvari.

Besedilo tiste nemške igre se glasi:

Es kommt ein Mann von Ninive, Ninive, Kaiser von Pilatus. (Kakšen je »pilatski cesar« ali »cesar od Pilata« in kaj ima zraven opraviti, ne vem, toda dekleta so ponavljala ta odpev po vsaki vrstici.)

Was will der Mann von Ninive, Ninive, itd.

Er will die schönste Tochter haben, Tochter haben, itd.

Wie soll die schönste Tochter heißen, Tochter heißen, itd.

Sie soll — tu je prišlo ime na primer — Marija heißen, itd.³²

Pri nekaterih igrah je bilo treba šteti, kakor na primer pri »pofoškanju«, da smo določili tistega, ki je prvi mežal. Jezika, v katerem smo štel, ne poznam. Gotovo je, da ni slovenski, čeprav so vmes nekatere slovenske besede.

Vzemimo na primer tale način štetja: An-ča po-ma-ran-ča štru-kelj bu-kelj di-me-ne da-me-ne drsk.

Ali pa: An-doj ter-ta-noj ši-vi kom-pa-ni sr-ba-ra-ka ti-ka-ta-ka vi-ja-va-ja ven. Za deklice je bilo tu »ven«, za nas fante pa še ne. Mi smo navadno štel, še naprej, in sicer s prav pristnimi domačimi besedami, ki pa niso za tisk. Zato so nas deklice oštevale, zlasti tiste, ki so znale nekoliko nemški:

»Garstige Buben!«³³

Priznati moram, da smo včasih rabili nesalonske izraze, preklinjali pa le nismo, kakor današnja mladina, ko lete celo iz nežnih, rdeče pobarvanih ustec hudiči kakor orehi iz koša.

Fantje smo že takrat gojili šport, čeprav smo to besedo samo zato poznali, ker se je neka vrsta cigaret tako imenovala.

Jako radi smo »klinec bili«. Moderno bi lahko to igro imenoval »klincomet« in sicer z večjo slovnično točnostjo, kakor pravijo brcanju žoge nogomet. Mi smo namreč res metali klinec, dočim pri »žogobrcu« ne mečejo nog.

³² Pride mož iz Ninive, Ninive, cesar od Pilata.

Kaj hoče mož iz Ninive, itd.

Najlepšo hčerko hoče imeti, hoče imeti, itd.

Kako naj se najlepša hčerka imenuje, itd.

Imenuje naj se Marija, itd.

³³ Grdi pobje.

Za metanje klinca smo začrtali v pesek srednje velik krog. Eden izmed igralcev je stopil vanj in zagnal z lesenim loparjem kratek, na obeh koncih priostren klinec. Ako je kdo klinec ujel in ga zagnal nazaj v krog, je moral igralec oddati lopar tistemu, ki mu je na ta način prevzel klinec. Ako je pa padel klinec izven kroga, ga je igralec bil po ostrem koncu, da je odskakoval, in ga skušal med skokom pognati z loparjem kolikor mogoče daleč stran od kroga. Biti ga je smel toliko časa, dokler ga ni zgrešil. Nato smo pa šteli s koraki oddaljenost klinca od kroga. Stranka, ki je imela več korakov, je zmagala.

Ako je klinec odletel čez planke, je bil »zapaden«, ako je pa priletel po nesreči v kako okno, je bila pa igra — končana. V takem slučaju smo se razpršili na vse strani in izginili, kakor da nas je kdo odpihal.

Bili smo tudi »kozy«, »tancali« z eno nogo po »ristancu«, metali žogo, ki so jo lovili »kužki«, šli smo se konje, vojake, roparje, mance, štolčali smo se in frnikulali, topli se in pofoškali.

Včasih je bilo kakor v Babilonu. Iz šuma in vpitja so se slišali različni klici: Klinec je zapaden — pri novem cesarju gor in dol — eins, zwei, drei poföskan — jaz sem zapik — odpik. Od Krisperjevega skladišča sem, kjer so se navadno igrale deklice, je pa odmevalo: Es kommt ein Mann von Ninive, Ninive...

Ker smo bili pri igrah ali pogovorih večkrat različnega »naziranja«, je samo ob sebi prišlo tudi do borjenja.

Tako smo gojili šport vseh vrst. Od današnjega se je razločeval samo v tem, da smo bili športniki le otroci, večinoma ljudskošolski, da nismo pobirali pri »tekmah« vstopnine in se nismo hodili po svetu skazovat. To bi bil pogled za bogove, in ljudje bi bili kar vkup vreli, če bi bili takrat odrasli bili klinec, metali žogo, ali če bi se bile celo dame žogale.

Ko je postalo toplo, smo se vrgli tudi na vodni šport.

Ob Kollmannovi hiši so vodile k Ljubljani lesene stopnice. Tu je bil navadno privezan dolg čoln, kakor so bili tisti, v katerih so pred leti Barjani vozili šoto in zeljnate glave v mesto. Za nas je bil skoraj brez pomena, ker so nas vselej nagnale ženske, ki so v njem prale. Zato smo hodili tja le po črve, ki smo jih kopali izpod stopnic. Potrebovali smo jih za ribolov.

Na drugem koncu našega Za vodo je bil pa v vodi še drug čoln. Ta je bil pa vedno poln otrok. Ker je bil priklenjen na precej dolgo verigo, smo ga včasih pognali, da je dosegel sredino reke, potem smo ga pa gugali. Ako se nam je »posrečilo«, da se je prevrnil, smo hitro poskakali v vodo, ki je bila ob suhem vremenu tako plitva, da smo jo lahko prebredli.

Pogled z mostu na Ljubljano je bil takrat pač drugačen, kakor je danes. Bilo nas je na vodi ko žab. Stikali smo za različnimi stvarmi, ki so jih ljudje kot staro šaro pometali v Ljubljano, a so imele v naših očeh še veliko vrednost. Lovili smo tudi rake in kapeljne, katerih je bilo vse polno pod črepinjami. Jaz sem jih nekoč prinesel polne žepe domov, pa jih mati ni hotela speči. Toliko, da jih nisem še sam dobil, ker sem zmočil suknjič. Zato sem potem vselej svoj plen odstopil drugim, ki so imeli postrežljivejše matere.

Pri vseh naših igrah pa nismo bili tako enostranski, da bi se brigali samo zanje, marveč smo gojili tudi lepe umetnosti, kakor na primer dramatično. Da, imeli smo celo lasten oder.

Santlova hiša³⁴ na Mestnem trgu je imela na zadnji strani Za vodo hlev in vozarno. Na dvorišču je bila tik pri vratih precej velika, kak meter visoka, lesena shramba za gnoj. To je bil naš »tejater«. Gnojišče je bilo pokrito z lese-

³⁴ Hiša, ki je v nji sedaj Sinkovčeva trgovina.

nim pokrovom, ki je imel na sredi loputnik. Zato je bilo dobro poskrbljeno tudi za igre, pri katerih smo potrebovali podzemskie prostore.

Igrali smo nemške igre, ker pripravnih slovenskih nismo mogli dobiti; bile so pa tudi predrage. Nemške »drame« so bile pa jako poceni, samo po dva krajcarja ena. Nekaj naslovov mi je ostalo še v spominu, kakor na primer: *Der geschundene Ritter*, *Der kopflose Leichnam in der Schublade*, *Das Gespenst der Leichenkammer*, *Das Opfer der Justiz oder Unschuldige gehängt*.³⁵

Govorili nismo na pamet (kdo se bo učil), ampak smo kar brali. Občinstvo je bilo zadovoljno, da je bilo le veliko vpitja in pretepanja.

Neke predstave se še prav dobro spominjam. Igrali so *Ritter und Teufel*.³⁶ Jaz sem bil takrat »občinstvo«. Sedel sem v loži — v oknu na vislih nad vozarno. Glavni vlogi sta bili v spretnih rokah bratov Vinir. Fele je igral viteza, Dolfa pa vraga.

Ker se je prvo dejanje vršilo v viteški dvorani, smo potrebovali preproge. Zato smo rekvirirali dve konjski odeji, ki sta viseli pred hlevom na solncu. Vitez je bil oborožen s fračo in lesenim mečem. Na glavi je imel pločevinast lonec, ki smo ga našli v Ljubljani in ga uvrstili med glediščno garderobo, na junaških prsih pa kot oklep — pokrovko od iste firme. Vrag je bil okrašen z lastnoročno izdelano krinko in rogovi, zadaj mu je mahal kravji rep, ki si ga je bil strokovnjaško privezal za hlačni pas. Seveda je bil tudi košmat. Oblekel je namreč suknjič tako, da je bila razcefedrana podloga na ven obrnjena.

V začetku prvega dejanja je sedel vitez na poveznjeno vedro, ki so ga tudi posodili šantlovi konji, vrag je pa zlezel skozi loputnik v gnojno shrambo, ki je bila k sreči napol prazna.

Toda gnoj je gorak in izpuhteva ostre duhove. Zato se je »vrag« kmalu naveličal sedeti v peklu in se je hotel prikazati vitez, še preden je ta umoril svojo plemenito soprogo, ki jo je igral Indofov Francelj v srajci svoje matere. Zenske vloge so namreč pri nas igrali vedno moški, prav tako kakor pri grškem klasičnem teatru.

Brž pa ko se je začel loputnik sumljivo privzdigovati, skočita hitro oba plemenita zakonska nanj in zavpijeta: »Ne še, ne še!«

»Jaz pa hočem ven. Če ne greš dol, ti pripeljem tako po lampi, da boš tri solnca videl.«

Mene je pa že takrat jezilo, če je kdo kaj obljubil, česar očitno ni mogel sporniti. Že sem hotel vragu zaklicati, naj ne obeta nemogočih reči, ko se prikaže v »parterju« šantlov hlapec Miha z bičem v roki.

»Jaz vam pokažem jemati moje stvari, preklicane barabe!«

Vitez in njegova visokorodna soproga pa nista bila prav nič radovedna, kako bo mož to pokazal; urno skočita z odra v — svet in jo podedita z dvorišča, eden v viteški opravi z bridkim mečem v rokah, drugi v materini srajci. Tudi vrag prileze sedaj iz pekla, prestraši nič slutečega hlapca in jo pobere za vitezom in njegovo družico.

»Občinstvo« je ves ta prizor z zadovoljstvom gledalo; plóskalo pa ni, marveč se je previdno zarilo v seno.

(Dalje sledi.)

³⁵ Odrti vitez, Mrlič brez glave v predalu, Strah v mrtvašnici, Zrtev justice ali po nedolžnem obešen.

³⁶ Vitez in vrag.

Dr. R. Savnik:

Na obisku pri naši južni sosedì.

(Ob stoletnici grške samostojnosti.)

Kako lahko državna meja odločno vpliva na prometno-trgovske stike kakega kraja, nam lepo kaže primer Soluna. Dokler je pripadal Turčiji, je bil po železnicah zvezan le s severnim zaledjem in s Carigradom. Z Atiko ni imel zveze. Sicer so Grki še pred balkansko vojno izpeljali progo iz Aten do obmejne severne Tesalije, priključka do Soluna pa ni Turčija nikdar zgradila. To so izvedli šele l. 1916. Grki. S tem so zvezali prometno največji mesti države in obenem dogradili stransko orientsko železnico, ki se v Nišu odcepi za Atene.

Toda značilno. Ta glavna grška železnica, ki po dolžini nekako odgovarja progi Ljubljana—Beograd, ima prav neznameniten promet. Poleg orient-ekspresa



Vrh Olimpa (1918 m).

vozi dnevno v vsako smer le en brzovlak; direktnih osebnih vlakov pa sploh nihče obratuje le na krajše razdalje med nekaterimi večjimi kraji. Predvsem tovorni promet se namreč vrši po morju. Izbire torej nisva imela. Proti grški prestolici sva odrinila z edinim nočnim brzovlakom.

Že rano zvečer sva bila na solunski postaji, da dobiva primeren prostor. Iz našega brzovlaka, ki je prihajal iz Drame, je izstopila večina potnikov; pri vstopanju ni bilo navala. Čisti in zelo udobni vozovi so naju prijetno iznenadili. Prostora je bila na izbero, obetala se je prijetna vožnja. Skoro bi pozabil, da sem v orientu, če me ne bi nanj venomer opozarjalo kričanje prodajalcev časopisov, tobaka in raznovrstnih jestvin; sprehajali so se kar v vlaku.

Odhajali smo točno po voznem redu. Še enkrat je pod nami zašumel temni Vardar, kmalu smo dospeli na morsko obrežje; v dalji je pomežikal kak svetilnik. Večinoma brez postankov smo hiteli mimo medlo razsvetljenih kolodvorov v gluho temno noč. Ko smo dosegli reko S a l a m v r i j o, nekdanji Peneios, je šele vstala pred nami prava Grčija.

V divjeromantični, kakih 10 km dolgi soteski T e m p e, skozi katero si krči Salamvrija pot v ozki strugi, smo se tesno približali O l i m p u. Prispeli

smo v osrčje starogrške mistične pokrajine. Na tej najvišji gori (2918 m) Grčije so po starogrški veri domovali bogovi. Kljub tako južni legi je vrh pokrit z večnim snegom. Mogočno štrle v nebo njegove ogromne stene, ki se končujejo ob strmih previsih. Nanj zganjajo oblake divji viharji, tako da je Olimp le redkokdaj jasno viden. Še danes se nanj redkokdo povzpne. Grki turistike ne goje, pravih potov ni, ni čuda, če so okolico tega odljudnega masiva skoro do današnjih dni strahovali roparji, ki so imeli tu pred svetom tako zavetje kot nekdanj grška božanstva.

Zavili smo v rodovitno *Tesalijo*. Pozno ponoči smo se ustavili v njenem središču *Lárisi*. Daleč so že bile za nami *Thermopile*, ko nas je v prvem jutranjem svitu pozdravljala pestra *Atika*.

Redke so dežele na svetu, kjer bi se na tako tesnem prostoru družilo toliko nasprotij. Neposredno iz morskih globin se dviga ozka, gorata, izredno razčlenjena pokrajina. Po valovitih tleh, kjer se vrste med manjšimi vzpetinami posamezne doline, je izpeljana proga v rahlih ovinkih. Vsak hip ima pokrajina drugo lice. Z desne nas spremlja v neposredni bližini golo razsekano velegorje s *Parnasom* na čelu, ki kipi k nebu liki ogromna skala. Tako blizu morja je in vendar je tako visok, da ga krije večino leta snežna odeja. Na levo se pokrajina včasih polagoma dviga, tuintam se zopet nagiba k dolinam, ki se kmalu končajo ob strmemorskem bregu. Tako se brez daljšega prehoda stika višavje z morjem, ki nam je sicer prav blizu, a se ne pokaže. Nanj opozarja le kristalnočisto osvežujoče ozračje in posebno rastlinstvo.

V prvih pramenih jutrnjega solnca se atiška pokrajina preliva v čudovito mehkih nijansah in barvah. Tla le površno zakriva rastlinstvo. Pod vplivom bližine Sredozemnega morja se vrste oljčni gaji in vinska trta, ki uspeva celo do višine 1300 m. Vodilno rastlinstvo pa je do 2 m visoko grmičje z malim zimzelenim usnjatim listjem, lovor, oleander, mirta — tako zvana *makija*.

Danes izsušeno *Kopajsko jezero* leži pred nami. Kjer so tla bolj vlažna, se razprostirajo pašniki z gručami ovac in črnimi bivoli; drugod so puste in prazne njive, ker je žito že davno požeto. Progo le redkokje preseka neznatna vodica, ki se vije v mali plitvi strugi. Naselbine so daleč narazen. kamenite hiše so večinoma malo vstran od proge tik pod vzpetinami kraj vodnih izvirkov. Tudi poti je malo, še te so ozke in v slabem stanju.

Nekje ob progi je čakala družba kmetov s preprostim dvokolesnim vozilom. Grčija namreč težkih tovornih voz ne pozna, ker je svet preveč hribovit. Do podnožja gora so speljani le skromni vaški kolovozi; dalje v gore vodijo zgolj steze, po katerih se vrši promet z natovorjenimi živalmi.

Skoro ni postaje, da me ne bi spomnila znamenitega dogodka iz starogrške zgodovine. Tu politična vloga, tam arheološka odkritja, spomin na grško hrabrost, na grško needinost. Kako čudno se potem dojmi človeka, ko opazuje iz vlaka grške kmete in pastirje, oblečene v nošo, ki so jo bili prevzeli od Albancev. Tudi ob takim pogledu se vzbuja spomin, toda na poznejšo grško zgodovino, ko je Grk izgubil svojo prvobitnost in je zapadal vplivom drugih narodov, zlasti Slovanov, Albancev in Turkov. Saj so preplavili Slovani po prihodu na Balkanski polotok celo ves Peloponez, kjer se je njihova govorica ohranila do 13. stoletja, dočim žive Albanci pomešani med Grke celo še danes v sami okolici Aten. Evo primera, kako je zapadel nekdanji nositelj kulture, rojeni pomorščak, vplivom preprostega pastirskega naroda.

Čim se je pred nami v dalji odprlo *Maratonsko polje*, smo krenili skozi gorato atiško notranjost proti Atenam. Obdali so nas siromašni borovi gozdovi, ki prav uspevajo le v višjih legah nad odejo izrazitega sredozemnega rastlinstva. Bližali smo se grški prestolici. Nad velikim letališčem kraj

železnice so švigali zrakoplovi, ki so brneli nad še vedno skoro neobljudeno pokrajino. Šele tik pred mestom so nas pozdravile majhne bele hiše, katerih barva je čudno sorodno odgovarjala pokrajinski. Ko da smo sredi pustinje, kjer je zatrl sleherno zelenje belkast pesek! Nebo je prekrito s sivo kopreno. In vendar pronicajo skozi medlo ozračje pekoči solnčni žarki, ki se odbijajo ob tej obupni belini, da kar jemlje vid. To je pečat, ki ga daje poleti atenski pokrajini ne toliko vročina, kot predvsem suša. Tu se nekako nadaljuje severnoafriško podnebje v Evropi. Poleti ne dežuje po cele mesece; deževje nastopa večinoma le v zimski polovici leta. Atene imajo skoro vse leto jasno ali poljasno nebo. Povprečno je le 28 dni v letu oblačnih. Letna množina padavin znaša le 400 mm, v primeri z Ljubljano je torej skoro štirikrat manjša.

Po dvanajsturni vožnji sva bila na cilju. Nastanila sva se blizu kolodvora v skoro praznem hotelu. Zato so naju s tem večjim veseljem sprejeli. Še isto



Atene z Akropolo.

dopoldne naju je gnala radovednost skozi mesto naravnost na Akropolo. Nepopisni so občutki, ki prevzamejo vsakogar, ko stopa po tem posvečenem skalnatem griču. Sem so romali iz daljnih dežel v vseh časih največji geniji, ta neznatna gola vzpetina je ostala do današnjih dni ena najbolj privlačnih točk omikanega človeštva. Morda ostavlja le prvi detinski pogled na neskončno morje v duši tako nepozaben vtis, kot vplivajo te veličastne priče graditeljev naše kulture.

Skalnata Akropola se dviga okrog 90 m nad atensko ravnino. Ker je v spodnjem položnejšem delu še zazidana s skromnimi manjšimi hišami, ki so preostanek Aten pred grškim osvobojenjem, je grič iz središča mesta na pogled tako nizek, da ga ne bi mogli vzporediti niti z Ljubljanskim gradom. Široka asfaltna cesta, ki se je v izdatni meri poslužujejo avtomobili, je izpeljana v loku navkreber skoro prav do zadnjega vstopa na vrh.

Ob vhodu na stopnišče so naju prijazno nagovarjali prodajalci raznovrstnih brošur in razglednic. Nekdo nam je tudi ponujal celotno serijo jubilejnih znamk, ki jih je Grčija izdala ob priliki stoletnice svoje nezavisnosti.

Brez vstopnine sva mogla dalje. Dva dni v tednu je namreč ogledovanje brezplačno.

Z mestom je delila svojo pestro usodo tudi Akropola. Prvotno trdnjava je postala v času največjega blagostanja Atencev središče njihovih verskih obredov in najpopolnejšega umetniškega udejstvovanja. Najodličnejši grški stavbeniki in kiparji so na tem skromnem prostoru ustvarili najlepše, kar je premogla antika. Toda pozneje se je zopet vse spremenilo. Atene so propadle, propadla je Akropola, ki je postala v dobi turškega gospodstva ponovno trdnjava. In česar ni medtem razdejal zob časa, kar ni propadlo radi brezvestnosti barbarskih tučcev, so uničile beneške topovske krogle še pred dobrimi sto leti za grških osvobodilnih uporov. Pač plapolala danes vrh Akropole grška zastava, a nov čas ni prebudil starih Aten, tujec se ne more otresti vtisa, da je došel le na veličastno umetniško grobišče.

Po visokih, precej ohranjenih marmornih stopnicah sva dospela do Propilej. Ogromna vhodna vrata! Umetniško dovršeno stebrišče iz belega marmorja je dal zgraditi Periklej. Ker je ta stran Akropole pred sovražnimi krogami najbolj trpela, so stebri odbiti in prav malo ohranjeni. Da bi se tu dalje razgledovala, nisva imela potrpljenja. Pred nama je stal Parthenon, vzor dorske stavbne umetnosti. Kot vsa grška svetišča, ima tudi on vhod na vzhodni strani. Starogrški verski predpis je namreč zahteval, da mora biti božanstvo z licem obrnjeno vedno proti vzhodu.

Parthenon leži na najvišjem mestu Akropole. Zgradil ga je Iktinos, ki je polagal glavno važnost na harmonijo, na lepoto oblik. To se mu je posrečilo do zadnjih podrobnosti. Vsaka linija je podrobno preračunana, da še danes napravlja napol razpadla stavba kot harmonična celota globok vtis. Nasproti Parthenonu stoji na severni strani kot njegovo nasprotje biser jonske stavbe Erehtion, ki ga podpirajo ljubki vitki stebri. Svetišče je manjše in še bolj v razvalinah.

Tako je na mestu od vsega nekdanjega sijaja do danes ostalo le golo razpadajoče ogrodje teh krasnih palač. Po tleh leže razmetani ogromni kosi stebrov in marmornatih plošč, toda med njimi ni videti nedoseženih umotvorov Fidijeve šole, kipov in reliefov. Glavne umetnine so spravili že davno Angleži v britski londonski muzej. Kar so prinesla poznejša raziskavanja, pa je shranjeno tik zraven. Parthenona v posebnem muzeju. Tu se šele nudi pravi vpogled v ustvariteljsko iznajdljivost in nepresežno popolnost grške umetniške šole. Tu šele človek prav doume, kaj so nam Grki zapustili, tu šele strmi in občuduje!

Toda ne le na Akropoli — kamor gre z vrha pogled, se opazijo vidni spomeniki sijajne kulturne preteklosti. Ob njegovem južnem pobočju leži nekdanje Dionizijevo gledališče, blizu poleg je Odeion, takoj na zahodni vzpetini Arcopag, pa tudi v sami atiški ravnini se opazi marsikak preostanek antičnih Aten, ki so se pretežno širile na zahod bliže Pireju.

(Dalje sledi.)

P o p r a v i ! V zadnjem članku (št. 4, str. 83) se mora letnica v začetni vrsti glasiti pravilno 1830 in ne 1930, kar je sicer razvidno že tudi iz samega besedila.

ŠESTDESETLETNICA FR. S. FINŽGARJA



Dne 9. februarja 1931 bo praznoval pisatelj Finžgar šestdesetletnico svojega rojstva. Ker bo naslednja številka našega lista izšla šele v začetku marca, naj se spomni Mentor tega dogodka že danes. Saj je baš v Mentorju izšla pred dobrimi dvajsetimi leti ena najboljših povesti iz dijaškega življenja: Finžgarjev znani Študent naj bo. Tudi sicer je bil Finžgar vedno zvest prijatelj dijaštvu — tudi naša današnja številka je temu priča.

Ne more biti naš namen, da bi se podrobno bavili s Finžgarjevim življenjepisom in njegovim pisateljskim delom. Vse to je že pregledno popisal Grafenauer v Sloven-

skem biografskem leksiku, kjer lahko berete za vsako leto Finžgarjevega javnega dela, kje je takrat bival in kdaj je nastal kak spis. Ob njegovi šestdesetletnici bodo bržkone naše revije in časniki prinesli še marsikaj novega na tem polju. Mi se hočemo samo v kratkih potezih ozreti na nekatere važne momente iz njegovega življenja, ki so pomembni za spoznavanje in umevanje njegovega slovstvenega dela.

Finžgar je oddaljen sorodnik Prešernov; doma je iz iste župnije — Breznice — kakor naš pesnik prvak. Če gledate Prešernovo sliko in jo primerjate s Finžgarjem, boste našli marsikako sličnost v obrazu. Zibelka mu je tekla v borni kmečki hiši nedaleč od Prešernovega doma na Vrbi. Njegov oče — krojač po poklicu — je bil duhovit možakar in dober poznavalec ljudi. S svojo pridnostjo, varčnostjo in podjetnostjo si je zgradil udobno novo hišo, kjer gospodari sedaj pisateljev brat Janez, župan brezniške občine. V svojih spisih omenja Finžgar večkrat naravnost ali posredno svojega očeta, to samozavestno, a obenem ljubeznivo in šegavo gorenjsko korenino, od katerega se je pisatelj sam učil življenjske modrosti. Kakor Horac govori s silno hvaležnostjo o svojem »predobrem očku« (»pater optimus« mu pravi), ki ga je učil spoznavati življenje in svet in je bil pripravljen vse žrtvovati za sinovo izobrazbo, tako podčrta tudi Finžgar rad kako življensko resnico s tem, da so oče tako rekli. Prav tako srečavamo v Finžgarjevih spisih večkrat njegovo mater, poosebljeno dobroto, ljubezen in požrtvovalnost, ki je tako rekoč sleherni korak svojega prvorojenca spremljala s svojimi molitvami. Oče in mati sta doživela visoko starost — naj bo to znamenje tudi za sina! Če gledamo Finžgarja v družbi njegovega očeta in njegove matere — sliki obeh visita v njegovi delavnici — se nehote spomnimo na lepe Horacove besede: *Dos est magna parentium virtus* (Velika dota je krepost staršev; ode III, 24). Njegovo mladost je vodil spomin na očetovo modrost in materino dobroto; tudi kot mož je gledal v svojih roditeljih v mnogem oziru — svoj vzor.

Služboval je kot duhovnik vsega skupaj na desetih krajih, kjer je spoznal od blizu vse stanove našega naroda: kmeta, delavca, meščana. Najprej so ga



Orig. lesorez E. Justina: Fr. S. Finžgar.

kot kaplana v Bohinjski Bistrici navdajali Triglav, Savica, Bohinjsko jezero in čar brezkončnih smrekovih gozdov Jelovice. Nato ga je vodila službena pot v industrijske kraje med Jeseničane, Kočevanje in Idričane, kjer je gledal od blizu delavca v njegovem trpljenju in v njegovi radosti. Za kratkih pet mesecev se je umaknil iz živahnih, industrijskih krajev na samotni Sv. Jošt nad Kranjem, odkoder je prišel v Škofjo Loko in nato v prisilno delavnico v Ljubljani. Prisilna delavnica mu je pokazala življenje »na dnu«; služba v Ljubljani mu je pa nudila priliko, da je zahajal v gledišče in spoznaval tehniko drame. (Morebiti bi bil tudi Medved postal boljši dramatik, če bi bil živel v tesnejših stikih z odrom.) Sledili sta dve izrazito kmečki župniji: Želimlje pri Turjaku in krasno ležeča Sora pri Medvodah. Sedaj je Finžgar župnik v Trnovem v Ljubljani (začasno na dopustu).

Zakaj smo navajali vse kraje, kamor je zanesla Finžgarja njegova služba? Radi tega, ker je Finžgar redno črpal snov za svoje spise iz okolice, v kateri je živel. Vsaka služba je zapustila pri njem sledove v njegovem pisateljskem ustvarjanju. Posegel je s svojimi spisi v življenje tako zvane gosposke družbe, med delavce in — prav posebno rad — med kmete, kjer je tako doma, kakor je bil pač malokateri naš pisatelj.

Njegovih spisov tu ne bomo naštevali; nekaj jih pač pozna skoro vsak Mentorjevega bravec, bodi si da jih je bral po raznih letnikih Doma in sveta, po knjigah Mohorjeve družbe ali po posebni izdaji Finžgarjevih Izbranih spisov, katerih je izšlo doslej (v decembru 1930) sedem zvezkov. Nobena njegova povest pač ni tako znana širokim krogom kakor Pod svobodnim solncem, »najboljša slovenska ljudska knjiga«, kakor imenuje ta roman Grafenauer v Slov. biografskem leksiku.

Pa vendar tudi v tako skromni sliki Finžgarjevi, kot jo podajamo v našem listu, ne smemo govoriti o Finžgarju samo kot o pisatelju. Prav današnja številka Mentorja ga nam kaže tudi kot duhovnika po poklicu. Odkrito moramo reči, da smatramo to, kar je povedal Finžgar pred pičlim letom dni dijakom na III. drž. realni gimnaziji v Ljubljani, za posebno dragoceno sporočilo ne samo mladini, ampak vsem bravcem našega lista. Ko se bo ta ali oni dijak ob Finžgarjevem slavlju vprašal, kako je postal ta mož slovenskemu narodu kot pisatelj in kot duhovnik to, kar mu je, mu bo marsikaj postalo jasno, ko bo bral Finžgarjevo izpoved:

»Vsak poklic je treba pojmovati idealno: kot izvrševanje potrebnega dela v človeški družbi. Idealno pojmuješ poklic, če se ne vprašaš: v katerem stanu bom več zaslužil? ampak: v katerem stanu bom bolje delal, kje bom bolje vršil dolžnosti svojega stanu?«

»Samo tisti ljudje napravijo na svetu kaj velikega, ki vzamejo svoje delo idealno.«

Že pred vstopom v semenišče je položil Finžgar lepo darilo kot žrtev na oltar svojemu poklicu: odrekel se je vabljeni ponudbi, da bi postal graščak na Madžarskem in pustil slovenstvo in »stan za druge«, kakor je Krek imenoval duhovniški stan. In če bi ga danes vprašali, ali mu je kaj žal, da ni madžarski veleposestnik sredi svojih 80 krav in 20 konj, bi pač rekel, da je rajši slovenski kulturni delavec sredi stotine svojih spisov in sredi naših javnih delavcev, ki se posebno radi zbirajo baš okoli njega. Trije ideali so ga vodili: vera, narodnost in idealni »komunizem« — in vodili so ga dobro! Niso ga sicer privedli na veleposestvo, napravili so pa iz njega bogataša in vlastelina na duševnem

polju; ne mori ga skrb za prehrano stoglave črede živine, vodi pa dvojce podjetij, ki dajeta duševne hrane stotini tisočev: Mohorjevo družbo in Mladiko.

In dokler bomo imeli očete in matere, kakor ju je imel Finžgar, in sinove z njegovo miselnostjo, Slovencev še ne bo konec!



O poklicu s posebnim ozirom na duhovniški poklic.

Po predavanju pisatelja Fr. S. Finžgarja dne 1. marca 1930 na III. drž. realni gimnaziji v Ljubljani.¹

Dragi dijaki! Dasi sem v svojem življenju predaval že sto in sto krat, in sicer o najrazličnejših predmetih, vendar moram reči, da takega predavanja, kakršno mi je danes naprtil pokrovitelj Vašega krožka prof. Dolenec, svoje žive dni še nisem imel, kakor ga tudi še nisem nikoli slišal. Pa vendar sem se njegovemu vabilu rad odzval: saj je prav, da sliši dijak kdaj tudi o poklicu, ki ga smatrajo nekateri za manj vrednega, drugi pa gledajo v njem celo samo nekako preskrbovalnico, ki daje človeku kruha. Kako pa jaz sodim o duhovniškem poklicu, to Vam bom skušal povedati z dna svojega srca in iz vsega svojega prepričanja. Prav tako pa tudi Vas vabim, da se po mojem predavanju oglasite sami k besedi in mi povsem odkrito, z dna svojega srca in brez pomislekov poveste, če gledate kako stvar v drugačni luči kakor jaz in če Vam je predavanje zbudilo kakršnekoli misli, ki se ne ujemajo s tem, kar ste doslej mislili in slišali o duhovniškem poklicu.

»Priatelj, ti nimaš poklica za duhovnika!«

Kot uvod v predavanje naj Vam povem konkreten dogodek, ki sem ga doživel, ko sem bil morebiti kake štiri leta v kaplanski službi. Ta dogodek Vam bo namreč kolikor toliko obsvetil temeljno misel mojega predavanja in Vam precej jasno označil, kako gledam jaz duhovniški poklic. Prišel je k meni o velikih počitnicah bogoslovec, doma blizu tam kakor jaz, in pričela

¹ Abstinentski krožek, ki je obstajal do jeseni 1930 na III. drž. realni gimnaziji v Ljubljani se ni bavil samo s proučevanjem alkoholnega vprašanja in gojitvijo abstinence, ampak njegova pravila so bila tako široka, da so omogočala predavanja o vsem, kar je dijaštvu potrebno. V š. l. 1929/30 je priredil krožek med drugim tudi vrsto predavanj o izberi poklica. Eno tako predavanje je iz prijaznosti prevzel pisatelj Finžgar. Predavanje je bilo tako zanimivo, da bi bilo škoda, če bi ne postalo vsaj v glavnih mislih dostopno tudi širšemu krogu dijaštva. Zato objavljamo tu njegovo vsebino na podlagi beležk, ki sem si jih napravil med predavanjem. Seveda je ta vsebina samo »sled sence zarje« pravega predavanja: manjka ji Finžgarjevega živahnega temperamenta, njegovih izrazitih kretenj, njegovega sugestivno učinkujočega glasu, kar je vse skupaj povzročilo, da je bilo predavanje za poslušalce prava gostija za uho, srce in duha. — I. Dolenec.

sva govoriti o tem in onem. Pa sem ga vprašal: »No, prijatelj, kako si pa zamišljaš svojo bodočnost?« »Mislim, da nisem neskromen, če sodim, da bom v duhovskem stanu napravil čedno kariero. Na gimnaziji sem bil vedno odličnjak, tudi v semenišču dobro študiram, zato upam, da se ne bom postaral kot kak podeželski kaplan ali župnik, ampak da me bodo poslali morebiti na Dunaj, da napravim doktorat, in bom postal morebiti profesor v semenišču, morebiti kanonik ali vsaj dekan.« Mirno sem ga poslušal, ko mi je govoril to in slično, nato sem pa rekel: »Prijatelj, ti nimaš poklica za duhovnika!« Da bi ga bili videli, kak obraz je napravil in kako me je začuden pogledal! Jaz sem pa nadaljeval: »Ne gonim te iz semenišča, toda vedi: če se nisi povsem otesel misli, da boš s svojimi spričevali delal kako kariero v duhovskem stanu, in če že sedaj misliš na to, kaj bodo iz tebe napravili zaradi tvojega pridnega študiranja, če se nisi vživel v zavest, da smo duhovniki za druge in ne zase — potem nisi poklican in je najbolje, da greš iz semenišča.« Fant je nato razmišljal vse počitnice o tem, kar sem mu bil rekel, in naslednjo jesen — ni šel več v semenišče. Danes je visok uradnik, odličen mož in mi je pozneje večkrat rekel: »Hvala ti, da si mi pravočasno pokazal duhovski stan v pravi luči!«

Mislim, da je iz te dogodbice že precej jasno, kako si mislim jaz duhovniški poklic.

Kaj je poklic?

Preden se lotimo posebnega razgovora o duhovniškem poklicu, bo morebiti umestno, če povem, kaj jaz sploh umevam pod besedo poklic.

Vidite, vsakemu človeku je priroda dala mnogo in različnih sposobnosti. Niso mu pa dane vse sposobnosti v enaki meri, ampak nekatere sposobnosti ima vsakdo v neprimerno večji meri nego druge. Te sposobnosti, ki so človeku nekako v kali dane, a še ne razvite, kličejo in trkajo v njem kakor kali v zrnu: Glej, tu smo, odpri nam, razvijaj nas, goji nas! Vidite, ti kliči so znamenja, ki kažejo človeku: Tole je tvoja pot! Po njej hodi! Človeštvo potrebuje najrazličnejših stanov. Ljudje smo kakor sestavine ogromne ure: vsako kolesce je potrebno, sleherni vijalec mora biti na svojem mestu, če hočemo, da bo ura šla. Za obstoj človeške družbe je prav tako potreben cestni pometač kakor minister, prav tako je potreben praktičen obrtnik kakor največji znanstvenik in najgloblji filozof. Človeška družba uspeva le tedaj, če vsi stanovi vestno vrše svojo službo — in vsak človek v svojem stanu!

Vsak poklic je treba pojmovati idealno: kot izvrševanje potrebnega dela v človeški družbi. Idealno pojmuješ poklic, če se ne vprašaš: v katerem stanu bom več zaslužil? ampak: v katerem stanu bom bolje delal, kje bom bolj na mestu, kje bom bolj vršil dolžnosti svojega stanu? Nikakor ne omalovažujem gmotne strani vsakega poklica, a o eni stvari je vsakdo med Vami lahko prepričan: če si boš izbral poklic, za katerega si res sposoben in v katerega si res poklican — ne boš kruha nikdar stradal! Glavno je, da pri izberi poklica ne iščeš predvsem plače, ampak predvsem — dela!

Ponavljam: vsak poklic mora biti idealen! Samo tisti ljudje napravijo na svetu kaj velikega, ki vzamejo svoje delo idealno. Nikdo drugi ni premaknil sveta niti za milimeter naprej kakor — idealisti! Samo ljudje, ki so v sebi čuli veliki božji klic in so šli za njim brez ozira na gmotne koristi, so postali veliki iznajditelji, veliki vodje, veliki apostoli narodov. Pojmuji svoj

poklic idealno — in vse drugo ti bo navrženo! Če si navaden hlapec, navaden delavec, a pri tem idealen hlapec, idealen delavec, ki ves živi v svojem delu — se bodo gospodarji kar pulili zate. In če si samo šofer, a povsem na svojem mestu: zanesljiv, spreten, trezen (prav za šoferja je vzgoja v Vašem krožku neprecenljive vrednosti!), bodo lastniki avtomobilov tekmovali v ponudbah, kdo te bo dobil v službo.

Vsaj po imenu poznate Reymonta, slavnega pisatelja Kmetov, ki je zanje dobil Nobelovo nagrado. Ta mož je živel na kmetih v silno skromnih razmerah, s kmečkim dekletom se je poročil — toda ni vprašal po bogastvu, šel je samo za svojim notranjim klicem, ki mu je veleval pisati in ustvarjati — pa je danes bogati posestnik Nobelove nagrade. In mislite, da bi bil danes nesrečen brez nje? Saj ni iskal velike gmotne nagrade, iskal je svojega poklica, drugo mu je bilo navrženo.

Idealizma pri delu pri nas silno manjka. Naši ljudje redkokdaj vidijo svoj cilj v tem, da bi bili dobri delavci v svoji stroki; bolj jim roji po glavi, da bi bili »nobel« in da bi — kar mogoče malo delali. Marsikdo, ki je izučen rokodelc, išče rajši službe, da bi bil sluga v kakem uradu, namesto da bi ustvarjal v svoji stroki. Potem bo pa tak možakar, ki v resnici kuri samo peči v kaki banki, hodil po Ljubljani z aktovko pod pazduho in se predstavljal za »poduradnika«, v aktovki bo pa nosil — to se je res že zgodilo! — trske, da z njimi podkuri! Toda on pač hoče spadati h »gospodi«!

Da, ta naša »gospoščina«, ta je tudi naša velika narodna nesreča. Kako se bojimo ročnega dela! Če je fant v mestu dovršil le nižjo gimnazijo, pa že misli, da ne sme več prijeti za telesno delo. Enako dekle, če zna — tipkati. Na Češkem in po Moravskem pa imate kmete, ki imajo maturo, pa so ponosni na to, da so kmetje. In na Pinzgauskem sem videl hčerko bogatega kmeta, ki je imela 60.000 goldinarjev dote — danes si morete komaj misliti, kakšno premoženje je bilo to pred vojno! — pa je vstajala vsak dan ob štirih zjutraj, sama molzla krave in nadzirala dekle in delo na polju in v hlevu.

Oprostite — morebiti sem se nekoliko oddaljil od svojega predmeta. Zato zaključujem razmišljanje o poklicu sploh in prehajam h glavnemu predmetu, o katerem ste želeli od mene slišati.

O duhovniškem poklicu.

Če mora biti vsak človek v svojem poklicu idealist, pa mora biti to še prav posebno duhovnik. Trije ideali mu morajo biti zvezde vodnice.

1. Predvsem mora biti duhovnik globoko veren. Ta vera mora biti preprosta kakor vera otrokova, mora biti doživeta in v srcu občutena. Seveda potrebuje duhovnik tudi temeljite bogoslovne izobrazbe, toda vsa učenost bi ne mogla nadomestiti te preproste vere, kakor so jo imeli navadni ribiči in cestnarji, izmed katerih si je izbral Gospod svoje apostole.

2. Duhovnik mora biti tudi idealen nacionalist. Čutiti se mora kot neke vrste kvas sredi svojega naroda. Da mora biti duhovnik tesno spojen z narodom, čuti tudi Cerkev, ki vedno skuša med vsakim narodom postaviti za duhovnike v prvi vrsti — če ne more izključno — sonarodnjake. Zato vzgajajo misijonarji med Kitajci, med zamorci, med prebivalci najbolj oddaljenih otokov domače duhovnike, vzete iz ljudstva samega, ki bodo delali med ljudstvom kot svoji med svojimi.

Sedaj Vam bom pa povedal zgodbo iz svojih dijaških let, ne radi tega, da bi se bahal, ampak radi tega, da se boste smejali. Nikdar je še nisem javno povedal, a danes, ko govorim študentom o duhovnikovem nacionalizmu, naj

bo! Bilo je po maturi. Mlad človek ni — ne čudite se temu, kar bom mimogrede povedal! — nikdar tako neumen kakor baš po maturi. Takrat misli, da je ves svet njegov. A to ne spada k stvari. Torej po maturi sem prišel v družbo bogate madžarske plemkinje, ki je bivala s svojo teto — madžarsko grofico — na Gorenjskem. Plemkinja — Margita ji je bilo ime — je bila zelo izobražena: imela je maturo, govorila je gladko francoski in angleški, krasno je jahala, plavala, kočirala s štirimi konji, duhovito znala kramljati. Povabljen sem bil, da sem jo štirinajst dni spremljal po Gorenjskem in ji razkazoval lepoto Bleda, Bohinja, Peričnika in drugih čarov naše zemlje. Izvrstno sva se zabavala in imela sva se — seveda idealno — hudo rada. Pa je rekla grofica, njena teta: »Če sta bila kdaj dva človeka ustvarjena drug za drugega, potem sta ta dva.« In dobil sem sijajno ponudbo: roko Margite, ki je bila lastnica velikega posestva na Ogerskem — kakih 80 krav so redili na tem posestvu in 20 konj; preselil naj bi se v Budimpešto, kjer bi študiral pravo, ne radi tega, ker bi mi bilo to za vsakdanje življenje potrebno, ampak zato, da bi nosil radi lepšega doktorski naslov. Jaz pa sem rekel: »Vse to bi sprejel — da ni Margita Madžarka! Madžari so Slovanom krivični in sovražni, zatirajo jih — jaz pa sem Slovenec in hočem to tudi ostati ter delati med svojim narodom in zanj.«

Ta plemeniti nacionalizem je vodil med svetovno vojno belgijsko duhovščino, da se je dala streljati za svoj narod, ta narodna zavest je gorela v srcih Strossmayerja, Slomška, Jegliča, ki so dali svojemu narodu vse, kar so imeli,

3. S tem pa prihajam že k tretjemu idealu, ki ga mora imeti duhovnik: duhovnik mora biti tudi idealen »komunist«. Kako to mislim, boste takoj videli. Komunist svojega premoženja ne smatra za svojo lastnino, ampak za lastnino celote, v katere prid on premoženje samo upravlja. Tako se tudi Strossmayer ni smatral za lastnika svojih dohodkov — po višini svojih dohodkov bi bil lahko kapitalist! — ampak svoje premoženje je smatral za narodovo last in je z njim narodu gradil univerzo, akademijo znanosti, sijajen božji hram, ki je ena sama ogromna zakladnica stavbarskih, kiparskih in slikarskih umetnin — kratko rečeno: s svojimi dohodki je bogatil svoj narod, ne sebe! Da je to storil tako rekoč do poslednjega dinarja in poslednje pare tudi naš Slomšek ali naš Jeglič, je Vam predobro znano, tako da ni treba niti omenjati.

Ko pride duhovnik na faro, mora reči: jaz sem med vami ves vaš; vse kar imam in kar sem, vse je vaše. Držati se mora sv. Pavla: Omnibus omnia factus sum (Vse sem postal vsem). Župnik na deželi mora biti faranom vse: svetovalec pri živinoreji in prašičereji, posredovalec pri nakupu kmetijskih strojev, zdravnik za ljudi in živino, režiser itd.

Med svetovno vojno je sedel pri meni v sobi kot gost visok uradnik. Kar se odpro vrata in v sobo plane kmetica: »Vol bo crknil! Gospod, hitite pomagat!« Moj gost je bil ves začuden: po duhovnika se pride vendar takrat, ko umira človek, ne pa — ko poginja vol! Jaz sem hitro vrgel suknjo s sebe, zgrabil priprave, s katerimi se pomaga volu, če ga napenja, in stekel po stopnicah. Baš zadnji čas sem prišel, da sem vola otel: še kakih pet minut — pa bi bilo po njem, po največjem imetju uboge ženske, ki je imela moža v fronti. Vidite, taka dejanja ljubezni do bližnjega mora duhovnik izvrševati — več so vredna nego sto pridig!

Ničesar naj nima duhovnik v svojem vedenju, kar bi ga odtujilo ljudstvu in oviralo ljudem dostop do njega. Kadar je bila kje duhovščina preveč nagnjena k aristokraciji ali pa h kapitalistom, je bilo to vedno slabo za vero in za cerkev.

Bil sem župnik na kmetih. Na obisku je bila odlična dama s Hrvaškega. Pa jo primaha v sobo kmet s pipo v ustih in golorok. »No, oče, kaj bo?« Pa se usede k meni in kot stara prijateljica vsa se zmenila o vsem, kar je bilo možu potreba. Gospa je kar gledala: »Tako govorite Vi s kmetom?« »Seveda. Kako pa?« »Pri nas se kmet v delavnik praznično obleče, če gre v župnišče. Ko pride na dvorišče, se že odkrije in vpraša gospodinjo, ali je gospod doma. Počakajte! Sedaj čita časopis. In kmet čaka in suče klobuk v roki. Ko ga župnik sprejme, se ob vstopu globoko prikloni in reče: 'Hvala na pitanju', še preden ga župnik sploh kaj vpraša.« Nisem ji skoro mogel verjeti, da je to res — a če se kje to res dogaja, je lep primer, kakšen duhovnik ne sme biti.

Zaključujem pa z besedami, ki jih je govoril l. 1917. v trnovskem župnišču takratni ljubljanski župan dr. Ivan Tavčar ob priliki, ko sem bil jaz instaliran na trnovsko župnijo: »Slovenski narod se ima za svojo visoko kulturno stopnjo zahvaliti predvsem duhovščini. Brez slovenske duhovščine bi morda danes slovenskega naroda sploh ne bilo več — vsekako pa bi brez nje ne bil slovenski narod na tej kulturni stopnji, na kakršni je.«²

² Nato se je vnel kratek razgovor o duhovniškem poklicu; tu je Finžgar spregovoril tudi besedo o celibatu: »Gotovo je za duhovnika velika žrtev, da ne more ustanoviti svoje družine. Saj ni lepšega na svetu nego družinsko življenje, kjer žive v prijateljstvu oče in mati ter hčere in sinovi, seveda če ne pritiska prehudo siromaštvo. V duhovniškem stanu si toliko ljubljeno, kolikor daješ samega sebe, kolikor trošiš samega sebe svojim faranom. Saj je tudi oče predvsem radi tega ljubljeno, ker daje in troši samega sebe za otroke. Kar so očetu otroci, to so duhovniku njegovi farani. Kakor živi oče še po smrti tako rekoč dalje v svojih otrocih, tako živi tudi duhovnik še po smrti med ljudmi po tem, kar je zanje storil.«

Gašper Nevihta:

Molitev.

I.

Svoj obraz si mi odgrnil,
svetih ran ljubav,
da sem k Tebi se povrnil,
rôko mi podal.

Nisi pustil, da bi umrl
v motnem dnu noči,
vrata zlata si odprl
rahlo k Sebi mi.

Oh, ne pusti, da kedaj še
bi Ti bil nezvest,
ko je vendar luči slajše
ni od Tvojih zvezd.

Mojo pot skrbno zasloni
s Svojimi dlanmi,
da se k meni več ne skloni
bridki sin Noči.

II.

Ko bom daleč, daleč od sveta
sam pred Tabo stal, o Bog, moj Bog,
boš li zabil, da sem iz srca
često Te pregнал neusmiljeno? —

Ali boš pod utrujeno glavó
mi položil Svojo rahlo dlan,
dlan odpuščajočo, preljubó,
da se vanjo zjočem Ti skesan...

O moj Bog, o Jezus Nazareški,
pridi k meni in mi reci: »Brat,
duša zablešči ti v glorijski nebeški,
najsi grehi so rdeli ko škrlat...«

Na valeti.¹

Dramatičen prizor.

O s e b e:

Dr. Sivec, vseuč. profesor in predsednik izpitnega odbora za višji tečajni izpit.	Prešeren Zdravkovič Koren	} abiturientje.
Potnik, gimnazijski ravnatelj.	Zora Maren, abiturientka.	
Prof. Rohnè, razrednik osmega razreda.	Policijski stražnik.	
Prof. Korajža, veroučitelj.	Profesorji in abiturientje.	
Vodnik	Čas: Večer po končanem višjem tečaj-	
Benedičič	nem izpitu.	
Pavliha	Kraj: V gostilni.	

Vodnik (p o t r k a o b č a š o): Gospod predsednik in gospodje profesorji! Dovolite, da se v imenu vseh abiturientov in abiturientk predvsem zahvalim gospodu predsedniku in ostalim članom izpitnega odbora, da so se udeležili tega našega sestanka. Za nami so dnevi težkega dela, dnevi precej resnih skrbi za marsikoga izmed nas. Dolga je pot skozi gimnazijo, visoka in strma je, tisti klanec neposredno pred koncem je pa še prav posebno hud. Tem večje pa je sedaj naše veselje, da je premagan! Kakor se ptiči, vzgojeni v istem gnezdu, razprše na vse vetrove, ko jim dorastejo krila, tako se bomo tudi mi sedaj razšli po vsem svetu, vsak za svojo zvezdo. Preden se pa razidemo, smo si želeli še enkrat poveseliti se ne samo abiturientje sami med seboj, ampak skupaj s svojimi voditelji in spremljevalci na dolgi poti. Leta in leta smo živeli skupaj kot učenci in učitelji; vezala nas je med seboj neka zunanja sila. Ta sila je z današnjim dnem prenehala. Ni pa prenehala duševna vez, ki se je v teku let spletla med marsikaterim učiteljem in učencem. Dokaz, da je temu res tako, gledam že v dejstvu, da so se našega poslovilnega večera udeležili tudi naši učitelji, ki jih iskreno pozdravljam v naši sredi. Vivat academia, vivant professores! (T r k a j o.)

Vsi (z a p o j o): Vivat academia,
vivant professores!
Vivat membrum quodlibet,
vivant membra quaelibet,
semper sint in flore!

¹ Na III. drž. realni gimnaziji v Ljubljani je bil običaj, da se je ob državnih praznikih od časa do časa uprizoril kak dramatičen prizor, napisan nalašč za dijake. Dva taka dramatična prizora Mentorjevi bravci že poznajo: na Vidov dan 1928 so uprizorili abiturientje: Iz sklepne konference (Mentor XVI, 215—220), 1. dec. 1928 pa dijaki raznih razredov dr. Debevevo: Ko se je porajala Jugoslavija (Mentor XVI, 64—70), nekoliko predelano po prof. Kobalu. Danes objavljamo dramatičen prizor Na valeti, ki so ga uprizorili sedmošolci na Vidov dan 1929. Spis je imel namen, podati dijakom nekaj misli o izbiri poklica. Kljub prav dobri uprizoritvi pa se je pokazalo, da bi bil ta prizor morebiti primeren le za prireditve, ki bi se jih udeležili samo dijaki višjih razredov, ki jih vprašanje izbire poklica že zanima.

Spis je namreč v prvem delu bolj razprava v obliki dialoga nego dramatičen prizor, zato je razgovor zelo raztegnjen na škodo dejanju. Za razvedrilo je na koncu podana še šaljiva »matura«, ki je bila napisana brez slovstvene ambicije samo s tem namenom, da bi nekoliko prišli na svoj račun tudi tisti dijaki, ki jih razmišljanje o poklicu še ne briga posebno. Spis objavljamo ob priliki, ko se je Mentor z objavo odličnega Finžgarjevega predavanja nekoliko pobavil z vprašanjem o izbiri poklica. — Op. p.

Dr. Sivec (p o t r k a o b č a š o): Gospodje abiturientje! Prijazne besede, ki jih je naslovil na člane izpitnega odbora Vaš zastopnik, mi nalagajo prijetno dolžnost, da spregovorim v Vaši sredi nekaj besed. Kot profesor na naši univerzi gledam srednješolsko maturo s posebnega vidika. Vsi veste, da so morali pred nekaj leti tisti dijaki, ki so hoteli priti na srednjo šolo, delati sprejemni izpit. Vi vsi ste ga še delali. Kar je bil sprejemni izpit za sprejem v srednjo šolo, to je zrelostni izpit za visoko šolo. Moja naloga je bila, paziti pri višjem tečajnem izpitu na to, da ne bo nikdo prišel na univerzo, ki ni za to zrel. Z veseljem lahko ugotavljam, da je velika večina osmošolcev na Vaši gimnaziji sijajno prestala to preskušnjo in da Vam lahko ponovno iz srca čestitam na lepem uspehu. Razmerje starejšega rodu proti mlajšemu je lepo označil Horac z besedami, da Jupiter vsako leto, ki ga nam vzame, Vam podari. Vaša pot gre proti dobi, ko je najvišji dan, naša pa obratno. Zato pa nas starejših nobena stvar ne veseli tako, kakor če vidimo, da dorašča rod, ki bo za nami s častjo zavzemal vsa mesta v našem javnem življenju, kolikor se jih leto za letom izprazni z odhodom starejših iz službe. Današnji večer mi poteka v prijetni zavesti, da tudi na tem zavodu dorašča rod, ki bo v kratkem tvoril armado zvestih in sposobnih delavcev v korist našega naroda in naše države. Zato napivam Vaši svetli bodočnosti — ne samo radi sreče Vas samih, ampak tudi radi naroda, cerkve in države, ki naj dobe v Vas močne stebre svojega obstoja in procvita. Napivam Vam s Prešernom:

Mladen'či, zdaj se pije
zdravica Vaša, Vi naš up!
Ljubezni domačije
noben naj Vam ne usmrti strup!
Ker po nas
bode Vas
jo srčno branit klical čas!

Vsi (z a p o j o):

Mladen'či, zdaj se pije
zdravica Vaša, Vi naš up!
Ljubezni domačije
noben naj Vam ne usmrti strup!
Ker po nas
bode Vas
jo srčno branit klical čas! (T r k a j o.)

Dr. Sivec: No, gospodje, kaj pa nameravate študirati?

Vodnik: Nekateri se še niso trdno odločili. Toda kolikor se more že sedaj presoditi, imamo tukaj zastopane vse stroke na univerzi. V svoji sredi imamo bodoče medicinece, tehnike vseh vrst; juristov seveda tudi ne manjka. Par jih bo šlo k profesuri. Še bodočega teologa imamo v svoji sredi — seveda, če se ne bo skesal.

Prof. Rohnè: To boste Vi, g. Benedičič, kajne?

Benedičič: Da, gospod profesor, jaz nameravam iti v semenišče.

Prof. Rohnè: Prav! Veseli me, če bo moj razred dal enega — in ne najslabšega — božji službi. Ali ste se že davno odločili za ta stan?

Benedičič: Simpatičen mi je bil vedno. Moj stric je namreč župnik na Goriškem in velik del svojih počitnic sem preživel pri njem. Tu sem se seznanil z mnogimi duhovniki in mislim, da mi duhovniško življenje ni več povsem tuje.

Pavliha: Gospod profesor, saj je Benedičič že sedaj cel fajmošter! Ne

veste, kako jo je potegnil z duhovščino, če smo takole v odmorih malo udarili po nji! Prišel nam je s slovensko duhovščino na Goriškem in Koroškem, govoril nam je o narodnem pomenu duhovnika med našimi izseljenci, tako da mu človek zlepa ni prišel do konca. Boste videli, ta bo še poslanec ali pa škof!

Prof. Rohnè: Vi ste Goričan, gospod Benedičič?

Benedičič: Da, gospod profesor. Jaz sem še vedno italijanski državljani in nisem optiral za Jugoslavijo, ker nameravam iti v bogoslovje v Gorico. Prav na Goriškem sem videl, kako ubog bi bil naš narod, če bi ne imel duhovnikov svoje narodnosti.

Pavliha: Prav! Prav! Bomo vsaj imeli sošolca, ki nas bo čez pet ali deset let lahko poročil!

Benedičič: Zakaj pa ne? Še spovedal te bom lahko pred poroko, če boš hotel. Vem za vse tvoje grehe! Če boš hotel kaj potajiti, te bom že sam vprašal.

Pavliha: Tudi idealisti morajo biti na svetu. Jaz bom pa jurist. Cel dan iz pravnih koval bom rumenjake.

Prešeren: Bogve, če bo rumenjakov baš toliko! Juristov je na univerzi mnogo, advokatov pa tudi v Ljubljani ne manjka preveč.

Pavliha: Saj meni ni nič do tega, da bi bil baš v Ljubljani. Jugoslavija je velika, ne neha se ob Sotli in ne ob Donavi! Kaj pa je mlademu človeku, če gre malo po svetu! Če ne bom dobil mesta doma, bom pa šel v Vojvodino — ali pa magari za nekaj časa v Macedonijo! Bom vsaj malo videl, kako se živi po svetu! — Sicer je pa bilo tisto glede advokatskih rumenjakov le bolj šala. Mene zanimajo pravne vede in juristu z izpiti je odprtih toliko poti, da ni vrage, da bi ne dobil kake službe — če ne drugod pa v Strumici ali pa v Piškopeji!

Ravnatelj Potnik: To je bila beseda! Fantje, le pogumno po svetu! Macedonija še bolj potrebuje dobrih juristov nego Slovenija. Kdor izmed Vas bo služboval po južnih in vzhodnih krajih naše države in bo tam pokazal slovensko vestnost in poštenost, bo storil več za medsebojno zbližanje med Slovenci, Hrvati in Srbi in za konsolidacijo naše države nego vsi, ki pišejo o tem lepe članke doma za pečko. Gospod Pavliha, marsikako ste nam zagodli kot dijak s svojo znano navihanostjo, a danes sem Vas spoznal od take strani, da Vam svečano podelim popolno odvezo za vse Vaše prestopke disciplinarne reda, ki sicer niso bili hudi, a zato številni!

Vsi: Živel naš Pavliha v Macedoniji!

Prešeren: V deželah jutra čakajo bogate te žetve, ne zamudi je nobene!

Pavliha: Morebiti čakajo tebe v Macedoniji še bogatejše žetve v pravem pomenu besede nego mene. Saj hočeš postati inženjer. Kar z mano pojdi, pa boš izsuševal v Macedoniji močvirja, pogozdoval gole planote, morebiti boš našel še kak rudnik — pa se boš čez nekaj let vrnil v Slovenijo bogat nič koliko!

Prešeren: Saj se tudi jaz Macedonije nič ne bojim — seveda samo za nekaj let! Pozneje bi pač želel priti nazaj domov. Saj veš, Gorenjec sem in za Gorenjca trajno ni življenje drugod kakor na Gorenjskem ali vsaj ne predaleč od doma. Skrbi me samo, da bo počasi tehnikov še bolj preveč nego juristov. Sedaj imamo v Sloveniji skoro samo realne gimnazije, s katerih gre vsako leto znaten odstotek na tehniko.

Prof. Korajža: Fantje, le korajžo! Gotovo je res, da se je treba pri izbiri poklica ozirati na to, kje bo dobil človek s svojim študijem kruha. Toda v tem oziru se vam ni treba preveč bati. Jaz sem maturiral približno pred četrtno stoletja, pa so že takrat prav tako govorili kakor danes, da je po vseh strokah že vse zasedeno. Takrat sem slišal, kako je rekel neki star zdravnik, izkušen

mož, abiturientu tole: »Na take govorce nikar preveč ne dajte! Kdor bo res kaj znal, kdor bo strokovnjak v svoji stroki, se bo vedno lahko uveljavil in prišel do svojega kruha!« Mož je imel prav. Dobrih delavcev zlepa ni v kaki stroki preveč. Vi ste sedaj v srečnem položaju, da si lahko volite svoj poklic, kar je malokomu dano. Večina ljudi se v kakem poklicu že rodi in skoro ne more postati kaj drugega. Temu je že pri rojstvu pisano, da bo kmet, onemu, da bo trgovec, tretjemu, da bo krojač. Vi ste pa tako srečni, da lahko sledite notranjemu klicu, ki vas vabi v določen stan. Fantje, sledite temu klicu! Božja volja se javlja v njem. Srečen je človek pri svojem delu takrat, kadar dela to, kar rad dela.

Zdravkovič: Zato bom pa jaz postal zdravnik, pa se prav nič ne izprašujem, ali bo takrat, ko bom jaz doštudiral, zdravnikov preveč ali premalo. Že kot otrok sem se posebno zanimal za to, kako se rana obveže. Imel sem bratca, ki je bil neprestano bolehen. Vodil sem ga včasih namesto matere k zdravniku, pa sem celo vrsto bolezní preštudiral na njem. S kmetov sem doma, pa sem vedel, koliko bolezní je med našim ljudstvom prav za prav čisto po nepotrebnem: samo radi tega, ker imajo ljudje premalo znanja o osnovnih pojmih o zdravstvu. Zato bom pa postal zdravnik, pa četudi bi vedel vnaprej, da si s tem ne bom pridobil bogastva.

Prof. Korajža: Vidite, gospod Zdravkovič, jaz Vam pa rečem: človeku z Vašimi nazori o zdravniškem poklicu se ni treba prav nič bati, da bi manjkalo zaslužka. Več boste zaslužili nego marsikdo, ki bo šel v ta stan predvsem radi denarja. Jaz si Vas že kar vnaprej izberem za svojega zdravnika. Staram se — od leta na leto bodo pri meni več zaslužili zdravniki.

Zdravkovič: No, no, sile Vam še ni!

Prof. Korajža: Če je ni, pa še bo. Pa kaj zato! Jaz nisem tak kakor tisti gost na svatbi, ki ga pride kdo klicat, pa vstane s kislim obrazom od mize, češ, eno »rihto« bi še rad počakal.

Koren: Bravo, gospod profesor! Vi govorite kakor Horac! *Aequa mens!*

Ravnatelj Potnik: Saj Vi nameravate študirati filozofijo, gospod Koren, ne?

Koren: Mene je slovstvo vedno zelo zanimalo.

Ravnatelj Potnik: To sem razvidel že iz Vaše slovenske naloge pri zrelostnem izpitu. Naloga kaže vpogled v domače in tudi tuje slovstvo, ki ga ne srečam vsak dan pri osmošolcu. Celó to sem videl v Vaši nalogi, da ste preko šolskih plotov pogledali nekoliko na polje sociologije.

Koren: Ali mi torej priporočate, gospod ravnatelj, naj grem k profesuri?

Ravnatelj Potnik: Jaz glede poklica nikomur ničesar ne priporočam. Sem namreč istega mnenja kakor kolega Korajža, da nosi človek svoj poklic v sebi. Najti ga mora vsak sam, drugi mu lahko samo pomagajo pri tem. A tisti, ki bi tega vprašanja ne mogel ali ne hotel rešiti sam, bi spričevala zrelosti ne zaslužil!

Kar se tiče špeciélno profesorskega stanu, je treba vpoštovati, da ta stan ne zahteva samo ljubezni do kake znanstvene stroke, ampak tudi veselje do poučevanja in dela z mladino. Kdor ima to obojno ljubezen v sebi: ljubezen do znanosti in do poučevanja, tega bom iskreno vesel, če ga bom kdaj srečal v našem stanu. Brez težav pa naš stan ni, kakor nobeden ne. Zato naj si pa izbere vsakdo tisto butaro, ki je za njegove rame najbolj primerna. Kajti kar si boš sam naložil, to boš najlažje nosil. Kaj ni tako, kolega Korajža?

Prof. Korajža: Prav gotovo. (Pogleda na uro.) O joj, ura bo že polnočil! Oprostite, jaz bom moral oditi, če ne, bom nocoj še mašo zapil. (Vstane.)

Dr. Sivec: Gospod kolega, kdor ostane do konca zvest, bo zveličan. Le ostanite z nami do konca — saj bo itak kmalu policijska ura, pa bomo morali iti vsi.

Zora Maren:² Gospod profesor, sedaj pa res še ne boste šli. Osem let smo Vas mi slušali, danes pa morate Vi slušati nas.

Več glasov: Tako je! Dobro! Dobro!

Zora Maren: Poglejte, tako rada sem poslušala razgovor o poklicu in čakala sem, kdaj se bo pričel razgovor o ženskih poklicih. Sedaj nam pa hočete družbo krhati.

Prof. Korajža: No, že vidim, da je tukaj vmes vis maior in da moram ostati. Boste nam pa Vi povedali, gospodična Zora, kako si mislite bodočnost svojo in svojih koleginj!

Pavliha: Bog ve, gospod profesor, če bo povedala vse prav po pravici!

Zora Maren: To boš pa takoj videl, Pavliha, le malo počakaj! Veste, gospod profesor, jaz se pa prav res še nisem končno odločila, kaj naj počnem po maturi. Zdi se mi, da je za žensko izmed vseh akademičnih strok najnaravnejši poklic učiteljski stan ali pa zdravništvo. Pa odkrito povem, da se niti za eno niti za drugo ne navdušujem preveč. Imam prijateljico zdravnico, ki mi je odkrito rekla, da žensko vseučiliški študij dostikrat telesno preveč uniči in da izgubo zdravja in mladih let le slabo odtehta doktorat. Meni se še vedno zdi, da je za žensko najbolj primeren poklic tisti, ki ga pri Milčinskem napoveduje mamica svoji mladi Bredi v zibelki. Ali ste to brali, gospod profesor?

Prof. Korajža: Ne spominjam se. Prosim, povejte nam!

Zora Maren: Saj je stvar tako srčkana, da jo znam skoro na pamet. Milčinski pripoveduje, kako se njegova žena pogovarja s hčerko v zibelki o tem, kaj bo postalo iz nje: ali bo postala nunica, ker tako lepo sklepa ročici, ali bo postala subreta, ker ima tako močan glas in se zna tako smešno pačiti; ali pa bo postala študent, ker tako rada pije in kali nočni mir. Potem pa ji reče: »Breda, reci: ne bom nunica, ne bom subreta, pa tudi študent ne bom, ampak nekaj čisto drugega: mamica bom, pridna skrbna mamica bom, reci, lepšega ni na svetu!«

Prof. Korajža: Tako je! Lepšega od mamice res ni na svetu! Živeli! — Pardon! Saj ne smem več piti, polnoč je že minula!

Ravnatelj Potnik: Poglej, kolega Korajža, kmalu bi te bila ženska spravila ob mašo!

Prof. Korajža: Odslej bom moral v družbi samo še sline požirati.

Vodnik (v s t a n e): Gospoda! V naši družbi so se pojavile razdiralne težnje. Pred kratkim smo s težavo preprečili, da nam ni ušel drag član naše družbe. Sedaj, ko ne bo smel ne piti ne jesti, se bojim, da bodo razdiralne tendence nastopale v njem še v hujši meri. Kajti lakota dela revolucije! Da pa vsak revolucionarni poskus zatremo v kali, se mi zdi radi neokrnjenega obstoja naše družbe najumestnejše, da odpravimo svobodno republiko, v kateri smo doslej živeli, in uvedemo za ostanek nocojšnjega večera absolutizem, in sicer zeleno carstvo z neomejeno močjo vladarjevo. (K l i c i: Živelo zeleno carstvo!) Za zelenega carja predlagam gospoda profesorja Rohneta, o katerem upam, da bo s svojo priznano železno roko držal disciplino v naši družbi na dostojni višini.

Vsi: Živel car Rohnè!

² Ta vloga se pri uprizoritvi lahko izpusti, ker je napisan ta dramatičen prizor predvsem za moške gimnazije in se dotika važnega vprašanja ženskega študija samo mimogrede. V tem primeru poprime za dr. Sivecem besedo takoj Vodnik. — Op. p.

Vodnik: Gospod profesor, vox populi — vox dei! Narod Vas hoče! Upam, da se boste brez ugovora pokorili sveti volji naroda.

Vsi: Živel zeleni car Rohnè!

Prof. Rohnè (v s t a n e): Pa naj bo! — Na latinski izrek mojega predgovornika, s katerim me je pozval, da prevzamem vlado, odgovarjam z drugim latinskim izrekom: Volenti non fit iniuria...

Pavliha (m u s e ž e v b e s e d o): Ojej, že zopet latinščina! Še po maturi me preganja!

Prof. Rohnè: Podložnik Pavliha, mar bom jaz Vas vprašal, v katerem jeziku naj govorim?! Ali boste Vi kritizirali moje postopanje?! Hitro si oplaknite svoja nedostojna usta s kravjim požirkom! (P a v l i h a p i j e.) Dosti je! In za kazen prevedite prej citirani latinski izrek v slovenščino!

Pavliha: Volenti non fit iniuria, to bo pomenilo, da se tistemu, ki sam hoče, ne godi nikaka krivica.

Prof. Rohnè: Tako je! Vi, podložniki, ste sami hoteli imeti absolutno vlado, vi ste hoteli imeti mene za carja, zato se vam pa tudi ne bo godila nikaka krivica, če bom skušal pravici brezobzirno pomagati do veljave. Kajti v moji državi bo vladala stroga pravičnost. Najprej bom popravil krivico, ki se je delu podložnikov godila te dni. Vsi ste morali maturo delati, izjemo so tvorili samo podložniki dr. Sivec, ravnatelj Potnik in prof. Korajža. Zato bodo morali danes ti trije delati maturo tukajle pred menoj. In vsem trem garantiram, da bodo padli, zato ker pri meni vlada pravičnost. Najprej prideta na vrsto podložnika dr. Sivec in ravnatelj Potnik. Da jima odvzamem grešno priloznost, da bi jima podložniki, ki so še napolnjeni s svežim znanjem, prišepetavali, naj oba kandidata odideta na konec mize na osamljeno mesto. (Dr. Sivec in ravnatelj Potnik se presedeta.) Ko smo včeraj končali maturo, je na mizi ostalo nekaj nepotegnenih listkov. Jaz sem si jih vzel s seboj za spomin. Podložnik dr. Sivec, dvignite vprašanje iz matematike!

Dr. Sivec (p o t e g n e l i s t e k i n b e r e): »Katero število se nič ne poveča, če mu prišteješ 1, 2, 3, 4 ali celo 5?« — Oprostite, prejasni zeleni car, takega števila ni. Vse poslopje matematike se zruši v prah, če bi bilo $x+1=x$.

Prof. Rohnè: Vidite, dragi kandidat, kako Vas je Vaša veda odtujila realnemu življenju! Vsak dan doživljate primere pred lastnimi očmi, da je $x+1=x$.

Število, ki se nič ne spreminja, če mu prištejete eno ali magari tudi pet, je ženska starost po 20. letu. Marsikaka ženska je po dovršenem 20. letu skozi več let neprestano enako stara.

Z matematiko torej ne gre. No, pa potegnite vprašanje iz zemljepisja!

Dr. Sivec (p o t e g n e l i s t e k i n b e r e): »V katero Nizzo Slovenci najrajši zahajajo?« — Nizza! Ali ni Nizza samo ena? Na francoski rivieri.

Prof. Rohnè: Dragi kandidat, ker ste v nevarnosti, da ga polomite sedaj še v drugem predmetu, ker je torej Vaš položaj skrajno resen in Vam gre tako rekoč za biti in ne biti, Vam hočem malo pomagati. Tega menda sami ne boste trdili, da bi Slovenci zahajali v francosko Nizzo. Toda pomislite, ali nimamo tudi v Sloveniji vse polno Nizz?

Dr. Sivec: Aha, se mi že svita! V Sloveniji imamo Rib-nico, Brez-nico, Cirk-nico...

Prof. Rohnè: No torej! Vidite, saj gre! Torej v katero Nizzo mnogi Slovenci prav radi zahajajo?

Pavliha (z a š e p e t a): V gostilnico!

Dr. Sivec: V gostilnico, ali pa celo v beznico!

Prof. Rohnè: No, saj slišite še precej dobro. Sedaj pa še povejte, katere Nizze se marsikak Slovenec boji?

Dr. Sivec: Takih Nizz je vse polno. Dijak se boji slovnice, marsikak mož pa svoje zakonske ženice.

Prof. Rohnè: Dobro, dobro! Finžgarjev oče je rekel: »Kdor pravi, da se volka ali babe ne boji, vsak laže.« (S m e h.) Vidim, da ste v Nizzi že kar doma. Sedaj mi povejte samo še neko Nizzo, ki jo študent rabi iz spoštovanja samo v množini.

Dr. Sivec: To so počitnice! To je pluralis maestaticus. Kakor govorimo o starših samo v množini: »Oče so rekli...«, tako govorimo iz spoštovanja tudi o počitnicah samo v množini.

Prof. Rohnè: Izpit podložnika dr. Sivca je končan. V zemljepisju je izdelal, v matematiki je pa padel in sme čez 5 minut delati ponavljalni izpit. — Kandidat Potnik, Vi boste pa vprašani iz jezikoslovja. Potegnite vprašanje!

Ravnatelj Potnik (p o t e g n e l i s t e k i n b e r e): »Imenujte mi kako slovensko besedo, ki je sestavljena z nemškim glagolom 'lesen'!« — Oprostite, prejasni car, da si vzamem nekaj časa in se malo zamislim v težko vprašanje. Kajne, Vi hočete, da povem kako slovensko besedo, ki bo sestavljena z nemškim glagolom 'lesen'.

Prof. Rohnè: Da, to hočem!

Ravnatelj Potnik: Saj je to nemogoče! To bi bila tako čudna tvorba, da nisem še v nobeni slovnici bral kaj takega.

Prof. Rohnè: Dragi kandidat, predvsem Vas opozarjam, da ne rabite nepremišljenih izrazov! Kako naj bi bilo to nemogoče, kar zahteva od Vas Vaš pravični vladar? Takoj Vam bom povedal slovensko besedo, ki je sestavljena z nemškim glagolom 'lesen'. To je beseda bolezen. Ali mi znate razložiti, kako je beseda bolezen po pomenu v sorodu z glagolom lesen?

Ravnatelj Potnik: Oprostite, zeleni car, to bo pa hud miselni skok!

Prof. Rohnè: Prav nikakor ne! Le pogledjte: lesen se pravi brati, bolezen pa po-bere človeka! Če bi se reklo polezen, bi se to lahko naravnost prevedlo s pobrati. Toda b in p se večkrat med seboj menjavata, zato ta b nikogar nič ne moti, seveda če se je za izpit primerno pripravil. Samo od sebe pa žal ne gre!

Vidite, sedaj ste kar iz dveh jezikov, iz slovenščine in nemščine, padli pri enem vprašanju! No, pa poskusiva še z latinščino. Morebiti ste tu bolj podkovani. Potegnite vprašanje!

Ravnatelj Potnik (p o t e g n e l i s t e k i n b e r e): »Imenujte kako latinsko besedo, ki se glasi enako kakor kaka slovenska beseda!« — No, takih besed je več. Vzemimo n. pr. slovensko besedo rana. To pomeni v latinščini žabo.

Prof. Rohnè: Dobro! Sedaj nam pa povejte še notranjo zvezo, zakaj imamo v obeh jezikih isto besedo za rano in za žabo?

Ravnatelj Potnik: Malo težko bo to šlo. — Aha, že vem: rana in žaba, obe zijata!

Prof. Rohnè: No, za silo gre tudi ta razlaga. Da ne boste rekli, da se ni prizanesljivo postopalo, boste iz latinščine zdelali, iz slovenščine in nemščine pa delali ponavljalni izpit o svetem nikoli.

Podložnik Korajža, Vi boste dobili eno samo vprašanje, in sicer iz slovenščine. Ostala vprašanja Vam spregledam, ker ste znani po svojem usmiljenju z dijaki. Tudi pri meni velja: Bodite usmiljeni, da boste usmiljenje dosegli. Potegnite listek!

Prof. Korajža (p o t e g n e l i s t e k i n b e r e) »Pokažite nam na kon-

kretnem primeru, da se namesto predloga k lahko rabi h!» (Pavliha zašepče: Hočevlar!) To je beseda Hočevlar. Lahko se reče Kočevlar ali pa Hočevlar.³

Prof. Rohnè: Podložnik Pavliha, če boste motili svečanost izpita s prišepetavanjem, bom imenoval posebnega venbacitelja, da Vas bo postavil na hladno!

Policijski stražnik (nastopi): Gospoda, policijska ura!

Prof. Rohnè: Takoj, gospod stražnik! — (Stražnik odide.)

Pavliha: Na, pa imamo venbacitelja!

Prof. Rohnè: Podložniki, kakor ste videli, je vis maior napravila nenaden konec moji slavni vladi. Odlagam torej svojo vladarsko moč in Vas prosim, da smem zaključiti današnji večer kot navaden državljan v Vaši republiki. Iz razgovorov z gospodi abiturienti sem razvidel, da nekateri nameravajo potovati v počitnicah preko mej naše države k rojakom na Koroško in Goriško. Zato predlagam, da pred razhodom zapojemo še našo najganjlivejšo pesem »Gor čez izaro« kot pozdrav vsem bratom, ki jih ni doma!

Vsi (zapoj o): Gor čez izaro, gor čez gmajnico...

³ Hočevlar se piše namreč ravnatelj na III. drž. realni gimnaziji v Ljubljani. — Op. p.

Ivo Brnčič:

Silvije Strahimir Kranjčević.



V sedemdesetih letih preteklega stoletja je preživel hrvatski narod hudo notranjo krizo. Pod banom Hederwaryjem so dosegle kaotične prilike v Hrvatski svoj višek in neizprosna borba hrvatstva za obstanek je bila v kulminaciji. Zdelo se je, da bo narod omagal, kajti duhovi so padali vse globlje v pobito udanost, ki je preplavljala že najširše plasti. Literatura je ječala v lastni onemogli iztirjenosti in je že zdavnaj prestala biti zvezda-vodnica. Vodeno epigonstvo, osladna, konvencionalno rodoljubna retorika je hiral v svoji praznoti.

V teh časih je nastopil z ono za velike duhove značilno prodornostjo pesniški talent, ki je dvignil hrvatsko poezijo do najvišjih sfer svetovne popolnosti. Kranjčević je v pravem pomenu besede preporoditelj hrvatske lirike in njegov vpliv je segal še daleč v srbsko duhovnost.

Kranjčević se je rodil v starem uskoškem Sepju l. 1865. Po srednješolskih naukih je vstopil v bogoslovje in je odšel v kolegij v Rim.

Toda njegova silno ognjevit narava ni mogla zdržati v svečeniški obleki. Po težkih duševnih bojih se je zatekel k Strossmayerju in veliki škof ga je poslal v domovino. Nekaj časa je živel po bohemsko v Zagrebu, nato je napravil izpit za meščanskošolskega učitelja in je odšel v Mostar na trgovsko šolo. Mračne politične razmere so ga metale iz kraja v kraj, dokler se ni končno umiril v Sarajevu, kjer je urejeval list »Nado«. Toda že dolgo je glo-

dala bolezen njegovo že itak slabotno telo. Po mučnem, a brezuspešnem zdravljenju, ki ga je prenašal s stoičnim junaštvom, je preminul v Sarajevu l. 1908.

Že pred odhodom v Rim je predal očetu zvezek pesmi, ki jih je priobčila istega leta splitska »Nada«. Prvo zbirko je izdal v Senju l. 1885. pod naslovom »Bugarkinje«. — »Izabrane pjesme« mu je izdala Matica Hrvatska l. 1898., poslednja knjiga pa, ki jo je uredil sam, so bili »Trzaji« (1902). Po smrti je izdalo Društvo hrvatskih književnikov še elitne »Nove pjesme« in »Pjesničku prozu«.

Že z »Bugarkinjami« si je utrl Kranjčević pot v višine hrvatske lirike. Izvanredna zvočnost njegovega stiha, popolnoma nove ideje, ki so bile vrhu tega še v najtesnejšem skladu z duhom časa, nov način izražanja — vse to mu je hitro pridobilo prvo mesto v hrvatski poeziji. In ga ima še danes; saj je dal v najvišji napetosti svoje moči nekaj pesmi, ki spadajo nesporno med najpopolnejše svetovne umetnine.

Preko še epigonskih »Bugarkinj«, ki pa že jasno kažejo bodoči porast, se začenja njegova mnogostranska samobitnost razvijati v silnih skokih. Razlika med prejšnjo generacijo z njenim ozkim idejnim obzorjem in Kranjčevićevim kozmopolitizmom je tako velika, da je vtisnil svoj pečat razdobju 40 tih let ne le v književnosti, ampak je docela preobrazil vso hrvatsko duhovnost sploh.

Kranjčević je prvi hrvatski pesnik brezmejnosti, borb z veseljem, kritike obstoječega reda, socialnosti, humanosti in iskrenega krščanstva. V »Bugarkinjah« je presenetila mogočna pesem »Radniku«, kjer stoje značilne besede:

Amo ruku, junače, pruži žuljnu,
amo ruku, nabore da ti mučne
pjesnikova drhtava usna, družu, štujući ljubne!

Mladi, živo verujoči pesnik prerokuje človeštvu uteho v delu, ki ga posveča v zakrament.

Gledaj družu, s radne pesti
kako krvav znoj se c'jedi,
kako buši zemnu grudu
i sokola seže siva,
svojom borbom i po trudu,
kako čovjek divom biva!

V veličastnem oratoriju »Prvi grijeh« oznanja, da je po človekovem padcu rešitev edinole v trdem delu. Ob teh naukih se razvija Kranjčevićeva socialna nota. »Više pravde, više kruha i slobode i vidjela!« mu je geslo. Iz pesmi, z usmiljenjem osvetljenih, kot so »Utjeha«, »Astra« itd., prehaja v rezkeje zvoke socialne satire (»Gospodskomu Kastoru«, antimilitaristična »U badnoj noći«), dokler ne izzveni v pravo revolucionarnost. Kranjčević se upira z jedkim zasmehom vsakemu robstvu in krivici, vodi celo Krista na pariške barikade (»Resurrectio«), biča lažno krščanstvo in mu kliče:

Badava gordo kube i mramor Panteona — — —
Badava tamjan mnogi i ponosni oltari!
Ah, Golgota je pusta i vjetrić tamo tajni
tek cvili: »Eli! Eli! Lama sabaktani!«

Nepričakovano pa je doživel ta apostolski pesniški talent silen in odločilen preokret. On, ki bi mogel biti prav tako kot Župančič poet moči in volje, je padel kot žrtev svoje narave. Njegova izredna, plemenita, toda proti koncu življenja že bolna občutljivost mu je prikazala vso neskladnost med vzorom in resničnostjo v barvah, ki so bile tako črne, da se je sam, rekel bi, zadušil v njih.

Spočetka le rahlo melanholični odzvoki Kranjčevićeve pesmi na nepravilnost življenja rastejo vzporedno s trpkostjo njegove satire, s kritiko socialnih razmer, dokler se ne zlijejo z njo v enotno čuvstvo najsilnejše, razjedajoče boleti. Mol prehaja vse bolj v brezupen dur, mehka, sanjava otožnost v neutešno žalost, ki pali Kranjčevićevo dušo z vso njemu lastno strastjo. Ogorčeni, trpeči pesnik trka v pretresljivih krčih na vrata veseljnosti in kliče v nje praznino, umira za edinim odgovorom na veliko vprašanje življenja. In v teh mrkih preddvorjih vidi to življenje kot črno, neopredeljeno maso, v katero žene neznana sila prebujena bitja, da se spet vračajo v nebivanje:

— — — silna roka, a Bog zna što i otkle
raširila je prste, a guste sjeni tuda
kraj čudne stvari idu, ah idu... otkud... dokle?
Sve idu, n'jemo idu od prav'jeka ovuda.

In nato se vračajo:

Iz tamne nočne strane, gle, idu, opet idu,
nit' plaču nit' se smiju, u dosadi, bez volje.
Sve šute, šute, šute — u staklenom im vidu
otegnulo se pusto i poharano polje — — —

I prolaze kraj onih, što poče kud i oni,
al' prolaze bez r'ječi, a jedan val ih nosi
i sprovoda im oba sudbina ista goni
k'o atome kotača svedj naokolo osi.

Pred nedoumnim kozmosom se povzpne Kranjčević do upornega vprašanja o smislu vsega, poziva na odgovor Pravico, postane

— — — buntovnik, mrtve što bogove dira,
i — tužitelj svemira.

Pred pojmom lepote, ki ga je vpodobil v »Mramorno Venus«, v hladen, za človeka brezčuten kip, kliče obupajoči pesnik: »O vrati mi mir moj i Boga!« Toda Lepota je neskončno oddaljena od neznatnega človeškega stvora in ga niti ne čuje.

Vso svojo grozo izdrgeta tedaj Kranjčević v krasno, apokaliptično pesnitev »Zadnji Adam«, ki tvori morda višek njegovega ustvarjanja. V zledenem prostoru, kjer »mru bozi, sv'jetlo, vasiona«, leži poslednji človek v smrtnem boju:

Pa on je tu k'o zadnji od Titána,
k'o zadnji svetlaci prometejske vatre,
da pita, prije nego smrt ga satire:
Za čega ta nirvana?

Odgovora ni. In v silni izpovedi poda Kranjčević najvernejšo sliko svoje svetovne boli:

Tek vječni led! I žile mu se koče
i savija se zgrčenijeh šaka,
a suha rebra uporno se boče,
ah, zraka, zraka, zraka!
Još neće mrijeti; neće, neće, neće!

Toda zaman je strastni napor:

Na tvrdi led mu mrtva glava pada,
k'o pitanje, što odgovora nema.
Tek gorki grč — k'o ocjena božanstva
na zadnjoj mrzne usni čovječanstva.
I prosto se je izda'nuvši tako
cijelog ljudstva oboreni lik,

a bl'jedim noktom zadnje što je mako:
Napisao je u led — upitnik — — —

Po tem veličastnem zlomu se zruši pesnik v končno fazo svoje žaloigre:

Survaš se onda ... u kalnoj bari
k'o stranac gacaš medj svojom krvi,
k'o munja, koju uguši blato,
a ona je mogla da razbija oblak!

V tem strašnem razpoloženju hodi na grobove, potaplja se v sanje in pozabljen je: »Divno je, divno sklopiti oči —.« »Iza spuštenijeh trepavica« gleda v svet izmučeno oko. Nekaj tolažbe še najde v slutnji, ki mu včasih zašepče, da je »iskrena suza — dar čovječanstvu«. Odsev zadnjih nad diha iz stiha: »Poginut' i ja ću negdje, na pragu novoga trena ... reči: Vjerovah da spasava vjera!« Polagoma pa se umiri kot kaplja v oceanu boli, ki prehaja že v ugodje. In »Andjeo bola« nad njim —

Gleda, kako se čisti u vlastitoj krvi i znoju,
u suzama srca svoga, i kako se diže tada,
o svojem rođenom krilu zapliva lako i voljko
morem zvjezdanih mirijada ...

In angel bolesti »sklopljenih ruku ... ondje se ... svojijem žrtvama — divi!« In že skoro brez bolečine očita pesnik »vili pjesme«, zakaj mu je »opila srce«. Rahlo domotožje (»Nostalgija«), spomini na mladost se mu čarajo pred oči. Krasne pesmi poslednjih let pa so ovite v najtemnejšo črnino. Kakor njegov »Mojsije«,

mrijeti ti ćeš, kada počneš sam
u ideale svoje sumnjati.

In kakor predsmrtni vzdih zvene stih:

Kad mi klone hladno čelo, kad dogori sv'jeća moja,
kad mi mrtve oči sklopi samilosna ruka koja —
i kad tudja suza čija oplache mi puste dane,
braćo moja, ljubi moji, smilujte se onda name!

Še v jugoslovanski liriki, ki je ena sama daritev bolesti, so redki pesniki, ki bi bili tako polni boli kot Kranjčević. »Meni Bog je pjevat reko i ja vršim božju volju i ja jedem srce svoje«, pravi sam. Vsak pogled vase in v stvarstvo mu je nož v srce, kot pelin je grenka njegova erotika in enako trpka je njegova domovinska ljubezen. Kranjčević ni nikak mehkužen melanholik, obratno, baš radi svoje polnokrvnosti je dal boli veličastje hrama, kjer »suza zvijezdom biva«. Ta kult solze tudi ni nikaka pesimistična filozofija, je samo bogoiskateljski drget pesnika, čigar strune so uglasene tako popolno, da jim izvabi že najmanjši nesklad življenja najtežje krike. In Kranjčevićovo življenje je bilo niz takih muk. On, ki je pel o svobodni misli — Sveljudskemu hramu — da »okrštena u slobodi, niti moli niti prosi«, ker »ona znade, da je sila«, je moral ves svoj vek robovati režimu, ki je bil krvnik te misli in njegovega naroda.

Kritika je v svojem suhem razumarstvu dostikrat krivično presojala Kranjčevićovo poezijo in ji očitala neizgrajenost in celo protislovje. Pri tem pa je prezrla vso vprav Kristovsko občutljivost pesnikove duše, pozabila je, da je skrita prav v tej globoki razdvojenosti nadzemska zaokroženost, da je v tej borbi za ideale, ki je že vnaprej obsojena v mučeništvo, neka višja, nadsnovna logika. Tragedija Kranjčevićeve pesniške osebnosti ga dviga na nebotično steno, kjer ječi prikovani Prometej za človeštvo — in prav ta kavkaška stena mu je večni piedestal. Mnogokrat spominja Kranjčevićeva obupna svetovna bol na jok Krista nad Jeruzalemom.

Malokdo je tako ljubil življenje kot Kranjčević in zato je tudi malokdo tako trpel. Njegova pesem je en sam strasten stok te vélike, oskrunjene ljubezni. Njegovo hrepenenje je šlo preko stvarnosti v skrajnost in zato je bila njegova tragedija neizogibna. In ker je podal to sveto vsebino svoje duše iz polnega, raste kljub vsemu njegova postava v sfere najčistiše umetnosti. To je njegova pesniška vrednota, to je oni Kranjčević, ki gre preko posameznih dob v nadčasovnost.

Študijske črte za slovensko šolsko statistiko in poetiko.

Priobčuje dr. I. P.

Pod tem naslovom bomo odslej (kolikor bo radi prostora v listu mogoče) priobčevali kratke sestavke, kakor se pišejo na naših srednjih šolah kot slovenske šolske in domače naloge. Ne da bi že kar spočetka urejali gradivo metodično ali snovno, upamo vendar, da bi mogli postati ti večinoma ekstemporativno zasnovani koncepti nekak kažipot v sili, kako naj naš dijak stilizira neposredno in približno dobro v tesno odmerjenih četrtnih šolske ure. Za kar zgledno ali vzorno pisane študijske vzorce teh svojih stilizacij res da ne moremo šteti. Pa smo prepričani, da so nujni, ki doslej še prav nič podobnega imeli nismo. Da bi le kaj kmalu kaj boljšega dobili. Zato pa začenjamo!

Primer naloge za VII. razred:

1. Val. Vodnik: Sadovolne Krajnz.

(Ob 150 letnici slovenske književne umetnosti.)

U v o d.

Vodnikova pesem o »zadovoljnem Kranjcu«, o kateri celo pesnik sam skromno sodi, »da je nekaj malo branja vredna«, je izšla v 3. letniku Devovih Pisanic l. 1781. Slovstvena zgodovina nas uči, da se s tem letom in s to pesmijo stoprv začena pravo in pristno slovensko umetno pesništvo. Ta slovstvena ocena je splošna, pravilna in pravična.

Pesem o »zadovoljnem Kranjcu« ni prva Vodnikova. Po navodilih in poetičnih naukih o. Marka Pohlina se je Vodnik vabil v pesniški rabi — da se izrazimo po Prešernovo — že pred označenim letom. Pravi slovenski in resnično umetniški izraz pa je našel, dejali bi, da kar čudežno mimo vse šole in Markove »poetike«, sam od sebe v tem svojem čudovitem kupletu, ki obsorej praznuje svoj stoinpetdeseti god. »Sadovolne Krajnz« je skratka po vsebini in obliki prava slovenska pesem, cvet iz naše zemlje, glas iz naše duše, lepote in moči, prvi pravi pesniški izraz našega človeka. Poizkusimo dokazati!

J e d r o A.

Zdrav kranjski, gorenjski kmetiški človek stoji pred nami in nam pripoveduje o svoji zemlji, o svojem delu, o svojem oblačilu in jelu, o svojem veselju in svoji nebeško sproščeni »zadovoljnosti«, kako je ves sam svoj s svojo zemljo in svojo nravjo. Ta »zadovoljni Kranjec« ne govori, marveč v resnici živi pred nami: eno izrazito naše lice je za tisoče, ki so bili; neskončno bližnji nam je in obenem patriarhalno slovesen, tip s Posavja in iz Vodnika samega, pa obenem slovenski kranjski kmet sploh; človek s telesom in alegorično poveličan simbol, slovenska poštenost, čistost, preprostost in zdrava, rahlo podsmehljiva šegavost. Samo enkrat še in še nekoga je Vodnik podobno srečno in nazorno ujel v svojo besedo: sebe samega v čudoviti avtobiografiji: Rojen sim...

Jedro B.

Kupletski neprisiljeno zajeti pesniški predmet in motiv pa je Vodnik tudi oblikovno čudovito dovršil. Mimo tega, da je tukaj prvi in prvič »rešil problem« slovenske metrike, je tudi vsaka beseda v pesmi naš izraz, živa nazornost, čudovita dramatična karakternost, beseda iz naše duše in zemlje. Ta jezik diši po naši grudi, te barve so segantinijevsko živ odraz naše nastrojenosti. Pesniški izraz v »zadovoljnem Kranjcu« je neskončna preprostost, naturnost, prvotnost in prav zato najvišja in prva umetnost v našem slovstvu.

Sklep.

Zato pa je našla pesem potrjenje, da si ga ni iskala. Ne govorimo o izbrancu in izobražencu baronu Žigi Zoisu, le vse tiste omenimo, ki so nehote morda, a prirodno prisiljeni šli za sladkim »gučem« (ubogi Volkmer!) te kranjske pesmi; Jaka Zupan, Ziegler, Slomšek in Balant Stančič...

Pesem o »zadovoljnem Kranjcu« utegne biti mimo te epohalne slovstvene vrednosti še drugače zajemljiva. Je namreč tudi kot pesniška vrsta svojstvena, kuplet, domačnost našega slovstva, kakor imamo poslej le še nekajkrat nekaj malo sorodnega, n. pr. v Prešernovi Soldaški... —

Viktor Smolej:

Mesto ob Vltavi.

Odlomka iz »Sprehodov po zlati Pragi«.

Noč pod Hradčani.

Slovenska študenta sta stopila na jarko razsvetljene ulice in trge kraljevskega mesta ob Vltavi ter pila čudeže svetlobe nad morjem hiš. Ob 10. uri zvečer. Onemela sta v velemestnem hrupu in vrvežu in kot osramočena radi svoje malenkosti pogledala v tla. Tomo in jaz. Pred nama je ležal najlepši praški trg, Václavské náměstí. Vzdlž ob trgu so na obeh straneh gorele obločnice, sence dreves so skoro izginile v strujah luči, ki je plala iz uličnih žarnic, iz izložbenih oken, iz reklamnih napisov. Gledala sva luči, gledala ljudi. Množice so valovile sem in tja po trgu in ulicah. Cestna železnica je mirna in svetla kot beli dan prihajala zdaj od te, potem od nasprotni strani. Gospodje so se pogovarjali po uličnih hodnikih, gospe ogledovale izložbe čevljev, svile, kožuhovine, otroci so se podili okoli njih. Vse je migljalo in se lesketalo v polni luči, vse se je pretakalo v pisanih barvah. Stari in mladi, možje in dekleta in gospe in otroci kljub pozni uri. V morju luči ter v vrvežu ljudi in prometa mi je bilo kakor otroku, prijel bi Toma za roko, da se ne bi izgubil.

Na griču nad mestom so se Hradčani belili v bajni razsvetljavi. Dolgo poslopje, izza njega troje gotskih zvonikov svetovidske stolnice.

»Peljiva se do Vltave pod Hradčane!« je rekel Tomo. »Vltava teče pod Hradčani nekje. Bolje bova videla od tam.«

Cestna železnica naju je zapeljala proti Staremu mestu, odkoder bi prišla do Vltave. Izstopila pa sva že na staromestnem trgu, ker sva videla tu vse razsvetljeno z reflektorji: rotovski stolp, krasne »tynske věže« in ogromni Husov spomenik.

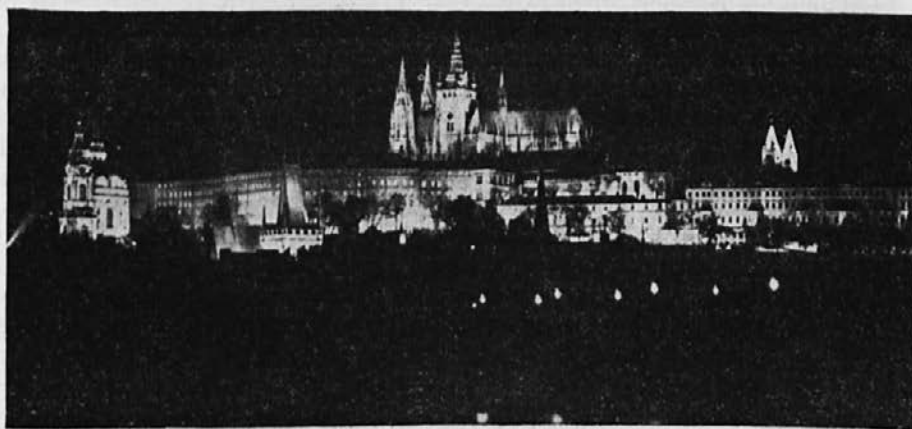
»Glej!« se je spomnil Tomo. »Danes je 5. julij. In 6. julija l. 1415., takrat so Husa sežgali!«

»Potemtakem je danes predvečer Husovega praznika. Zato taka razsvetljava!«

Pred seboj sva na ogromnem podstavku zagledala množico ljudi, ležečih, klečečih in napol stoječih, nad vsemi pa se je dvigala orjaška postava Jana Husa kot herojski lik, predočujoč mirno samozavest, odločno voljo in vero v zmago pravice. Ko so vsi omagali in obupali, je on še stal in veroval... Stal je pred nama ves belo ožarjen, nižji del spomenika je krvavel v temnordeči svetlobi.

Šla sva dalje v smeri električne železnice. Tako se ne bova izgubila. Tomo je skušal navezati pogovor o Husu, ki je za zmoto dal življenje. Pospešil je Luthrov prihod. Ampak njegov pomen ni na verskem polju. Važen je kot češki narodni buditelj, a najvažnejši kot početnik češkega slovstva. Takrat so se Čehi začutili kot narod, takrat se je vzbudil češki lev... V mislih sem mu pritrjeval, a nisem spregovoril. Zato je umolknil.

Kako lepo je gledati bele stolpe, razsvetljene zvonike, cerkvene kupole na vseh straneh mesta! Avti so švigali mimo. Po ostrešjih, po slemenih palač visoko nad nama so goreli reklamni napisi. Po pročeljih so sijale rdeče žarnice,



Razsvetljeni Hradčani.

tvoreč besede. Drugod so se vžigale modre. Nad strehami so se pletli rumeni napisi, videl si, kako se vžiga žarnica za žarnico, svetloba je tekla skozi temo kot val, končno so gorele vse — ne! — tedaj so se vnele še modre in zagorele še rdeče. Gledal sem to menjávo igro dve, tri sekunde, potem je ugasnilo vse. In igra se je začela znova.

Zašumela je pod nama Vltava, stala sva na mostu.

Praga, mati mest; hradčanska stolnica, vladarica Prage! Dolg trakt poslopij po vsej vzpetini nad Vltavo, z brezštevilnimi bleščečimi se okni, belo zidovje, izza njega vitka gotška zvonika stolnice in en zvonik ob strani, desno od kraljevega gradu malo nižje zopet snežnobela cerkvena stolpa. In vse to visoko nad črnim morjem hiš pod Hradčani in na Mali strani, kot otok svetlobe v črni temi. Pred to svetlobo so ugašale zvezde.

Vltava je nalahno grgrala in šumela pod mostom, polzela dalje. Blesk luči z obrežja in z mosta se je lomil po valčkih. Včasih je po reki priplul čoln, njegova luč je čarobno hitela sama skozi temo.

Oči so se nama od utrujenosti same zapirale — — —

Staro mesto.

Ob določenem času smo se dobili s Hynkom na Vaclavskem trgu, odkoder smo hoteli prodirati v Staro mesto. Kaj bi rada videla, je vprašal vodnik. »Kar je lepega in znamenitega! Da dobiva nekako sliko Starega mesta.«

Tako smo se domenili in krenili po ulici, ki teče ob spodnjem robu Vaclavskega trga pravokotno nanj in se imenuje: »Na Příkopě«.

»To pomeni jarek, obzidni trdnjavski jarek. Še do preteklega stoletja je bil tu jarek pod obzidjem Starega mesta.«

»Da so ga šele potem zasuli za ulico? Pa kako je vendar s temi obzidji in mesti?«

»Tako,« je rekel Hynek. »Najprej je stal grad na Hradčinu kakor polno drugih po deželi. Kraj je bil zelo pripraven, ker je grad z višine obvladal vso okolico. V dolini, na nasprotnem bregu Vltave, je pa nastajalo trgovsko mesto. Trgovske ceste so se tu sekale, mesto je bogatelo in rastlo. To je današnje staro mesto, najstarejši del Prage. Ko za zidanje ni bilo več prostora na Hradčinu, so zidali po njegovem pobočju in po levem bregu Vltave. Višek blagostanja je takrat dosegla Praga za Otokarja II.

Do Jadrana je segala njegova država! V taki državi je že nekaj trgovine in bogastva!

Pa ne samo v materialnem, tudi v kulturnem oziru je dosegla Praga takrat svoj prvi višek. Na Hradčanih so pesnili nemški pevci, zapadna kultura je prodirala med meščane. In pod vplivom nemške poezije so tedaj nastale tudi prve češke pesmi, legende in kronike. Po padcu Přemislavičev je grad propadal, mesto pa, ki je dobivalo od slabotnih kraljev vedno več privilegijev, je bogatelo in rastlo.«

Koncem ulice smo se ustavili pred krasnim trdnjavskega stolpom. In kar sredi ulice stoji, bi rekel. Ulica gre skozenj in cestna železnica. V lepem got-skem slogu zidan kipi do 20 m nad ulico, mogočen in veličasten. Včasih so hranili tu notri smodnik, zato se stolp imenuje »Praška brana«. Je ostanek nekdanjega kraljevega gradu Jurija s Poděbrada. Gradu ni več, zdaj oklepajo stolp druge palače. Ena na pr. je Obecní dům, najlepša praška koncertna dvorana, kavarna in zabavišče najbogatejših slojev.

Prišli smo na sadni trg. Branjevke, vozički, klepetanje, stojnice, trgovanje — kot povsod v mestih v jutrnjih urah. Komaj smo prodirali skozi vrvež in gnečo.

»In tole je deželno gledališče!«

Ho! Ali more biti večje nasprotje kot ta živilski trg in gledališče? Gledališče čeških deželnih stanov z antičnim stebrovjem v pročelju in te branjevke s solato, smokvami, peteršiljčkom. Gledališče naredi radi nizkosti in antikiziranega pročelja nekaj zmeden vtis disharmonije.

»In to je 'univerzita česká Karlova',« je pokazal Hynek na poslopje na nasprotni strani gledališča. »Sedaj je tu nemška univerza, ki je samostojna in ločena od češke, prej pa je bila tu prva češka univerza in prva v Srednji Evropi. L. 1348. jo je ustanovil Karel IV. Takrat je tudi Praga zrastle v svoj drugi višek, le doba po vojni prekaša tisto ero, tisti povzdig mesta po vojni, ko se je prebivalstvo prestolice podvojilo, ko je Praga postala evropsko velemesto!«

Kak ponos je gorel iz besed mladega Pražana!

»Za Karla je postalo mesto središče vzhoda in zapada in združevalo tu najboljše, kar je ustanovil duh vzhoda in duh zahoda. Praga je bila prestolica ogromne države. Ko je Karel ustanovil univerzo, je iz politične prestolice ustvaril še kulturno žarišče, z ustanovitvijo nadškofije pa še cerkveno središče. Mesto je ogromno narastlo. Ustanovil je Novo mesto in ga obdal z lastnim

obzidjem. Staro mesto in Malo stran je obdal z novimi obzidji. Vse dele je umetniško okrasil. Matija z Arrasja in Parler sta začela graditi svetovidsko katedralo. Tedaj so zgradili znameniti Karlov most iz rezanega kamna, ki je še prav tako trden kot tedaj. Umetniki iz vseh dežel so se zbirali tu, mogočen kulturni val je povzdignil velempeto v duševno središče in žarišče. Praga je takrat postala lepa! Karel je govoril in pisal pet jezikov. Takrat je celo Petrarca prišel v Prago, ker sta se poznala in si dopisovala.«

Ulica prodira skozi med palačami, še ožja na pogled radi visokih tri, štiri-nadstropnih hiš. Kot da so bile včasih skupaj te stene palač, pa je usekal nekdo razpoko vanje, razklal jih na dvoje. In zdaj se vije tam skozi ulica, nesposobna za vsak promet.

Vije se in suče in prebija skozi tesni. Gori v zraku se zdi, da so se stene že nagnile ena proti drugi, še za ped, pa bo izginilo nebo. Tam bi lahko iz okna v okno stopil. Res, tu bi se brez vodnika izgubil!



Boj študentov s Švedi na Karlovem mostu l. 1648.

»Veliki trg,« je celo Hynek veselo vzkliknil, ko smo prišli iz uličnih tesni ven na solnce. »Središče Starega mesta, srce Prage. Od tu je rastlo mesto proti Višegradu, Žižkovu in Kraljevim Vinogradom.«

Spoznala sva kraj. Tu sva bila prvi večer ob svečani razsvetljavi. Da, da! Rotovž, stolp ob njem, potem Husov spomenik in Tynska cerkev.

Krasen je v gotskem slogu zidani rotovž! In v gotiki so zidani stolp ob njem in Tynski zvoniki. Vse je začrnelo. Rotovški stolp je znamenit radi astronomske ure: gledala sva kazalce, puščice, številke, kolobarje —. Pravijo, da kaže dneve v tednu, premene meseca, tek solca in zvezd, seveda le tistemu, ki se na to razume! Hynek je pripovedoval, kako krasna je notranjost rotovža. V poslopju je grob neznanega vojaka, v svetovalnici pa ogromni sliki: »Hus pred koncilom v Konstanzi« ter »Jurija s Poděbrada izvolijo za kralja«. O uri pravi, da ponoči ne gre, da večkrat kaka figura »štrajka«, da ne deluje več tako točno.

Na rotovški steni sem gledal vzdano ploščo. »To so imena tistih, ki so jih po belogorski bitki tu usmrtili l. 1621. Sedemindvajset plemičev. Nekaterih roke in glave so pa razobesili še na mestnem stolpu za strašilo.«

Nasproti rotovža preko trga se dviga v ozadje pomaknjena Tynska cerkev. Nekoliko pročelja ji zakrivajo pred njo stoječe, karakteristično srednjeveške hiše, drugi del pročelja z zvonikoma pa se mogočno dviga preko njih.

Dvoje krasnih gotskih zvonikov! Končujeta se v visokih, strmih piramidah in še na teh so kot prilepljeni šiljasti stolpički. Kot nekaj aristokratskega se dojmi človeka ta odmaknjenost cerkve iz vrste ostalih hiš.

Notranjost je nekako tesna, kot da je cerkev privezana v daljavo in širino. Tesnoben vtis starosti odneseš iz nje. Polno nagrobnih plošč in reliefov ob stenah. Tudi Tyha de Brahe-ja, danskega zvezdoslovca grob je med njimi. Za Rudolfa II. je umrl v Pragi.

Hitro še v cerkev sv. Nikolaja! Tabla pri vhodu pove, da je last narodne cerkve. V notranjosti množica banderc, na vsaki kelih. In drugod po cerkvi povsod kelih, kelih in kelih.

Nato smo se vrnili k rotovškemu stolpu gledat uro. Bila je dvanajst, nato so se pokazali smrt, Kristus, vrsta dvanajstih postav, apostolov, zrabljenih, starih, brez barve, vse je šlo mimo. Gledali smo od daleč in smo slabo videli in še tisto je šlo tako hitro mimo nas.

Po Jilski ulici mimo dominikanske cerkve smo hitro stopili še do Betlemske kapele, majhne cerkvice brez izredne zunanosti ali notranjosti, ki je bila priča ognjevitih, reformatorskih govorov univerzitetnega profesorja Jana Husa.

Počivali in kosili smo nekje na Husovi cesti v prijetni gostilni. Hynek je govoril o Vaclavu IV., sinu Karla IV., ki je dal utopiti Jana Nepomuškega in razvnel versko-narodni boj, ko se je iz nacionalnih ozirov postavil na Husovo stran. Tedaj so nemški študentje in profesorji odšli s praške univerze v Leipzig, kjer so ustanovili novo univerzo. Po Husovi smrti so husitski boji Pragi vzeli vso veljavo, rešili pa so v narodnem oziru Prago, Češko in vso Moravo. Dežela se je dvignila, začelo se je slovstvo. Po dolgem času je v Pragi za Rudolfa II. zacvetela preko vseh strankarskih prepadov renesansa. Manija zbiranja: antični torzi, geme in usnjarski izdelki, slike italijanskih mojstrov, Nemcev, Nizozemcev, zlatarska obrt, domači izdelki. Vse je zbiral Rudolf. In rokopiše in bukve. Vse, vredno milijone in nič vredno. Edinstvena je bila Rudolfova zbirka Dürerjevih slik. Okoli čudaškega cesarja so se zbirali astrologi, astronomi: Kepler, Brahe.

»Od tega časa menda poteka češka muzikaličnost. Komponisti vseh narodov so se zbirali tu. Po plemiških dvorih je zavladala glasba. Bogati meščani so tekmovali z njimi. Čehi so se učili instrumentov, hodili v tujino. Takrat je bil celo Kranjec Jakob Gallus, nemški Palestrina, kantor v neki tukajšnji cerkvi...«

Na Husovi cesti nama je Hynek pokazal poslopje nemške tehnike. »Zdaj sta ločeni nemška in češka univerza. Karlova je bila samo nemška, za Husa se je pa spremenila v češko. In proti tej je Ferdinand I. ustanovil jezuitsko visoko šolo 'Clementinum' pod vodstvom Petra Kanizija, strogo katoliško proti utrakvistični. Jezuiti so uživali vso podporo in 'Carolinum' je živel. Jezuiti so imeli teološko in filozofsko fakulteto, Karlova univerza pa jus, filozofijo, medicinsko in artistično fakulteto. Po tridesetletni vojni so se pa bali moči jezuitov in je Ferdinand II. dal 'Carolinu' spet svobodo in podporo.«

V tem smo dospeli do velikega kompleksa stavb, ki ga karakterizirajo številni stolpi in kupole. Z nekega dvorišča nama je pokazal Hynek kupolo,

kjer je astronomski observatorij, nato smo šli po ulici dalje v smeri proti Karlovemu mostu. »To je Clementinum, jezuitski visokošolski kolegij. Je ogromen kompleks poslopij. Ima v sebi celo 4 kapele ali cerkve.«

Ulica se dviga, hiše kažejo zguban obraz stoletij.

Staromestni mostni stolp!« je vzkliknil Tomo. Res, stolp, most, Vltava.

»Mostecka věž!« je rekel Hynek. »Ostanek starega obzidja. Švedi so ga l. 1640. drugič bombardirali z Male strane, ga naskočili, pa so jih študentje sijajno odbili. Takrat so odnesli, kar so mogli: zlato, slike, rokopise, kipe, geme. Nekaj se je še pozneje porazgubilo in poprodalo, nekaj je pa pobral Dunaj. Tako so izginile Rudolfove zbirke!«

Krasen je stolp! Kot da je zidan v okras in ne za boj. Vrste grbov, gotski okraske, stebriči, stukature ga naredo vitkega, lahkega in breztežnega. In vendar, kako visoko kipi nad Vltavo, kak je obok, ki vodi na Karlov most!

Desno od stolpa stoji na visokem podstavku, tudi okrašenem s kipi, velika postava Karla IV., ki strmo gleda pred se, kot da še vedno premišlja o svojih načrtih: o svojih mestnih obzidjih in obrambnih stolpih, o svojem mostu. Za ozadje ima križarsko cerkev, z množico kipov po nišah. In tudi pročelje »Clementina«, vdolbine, balkonske ograje in ostrešja so jih polna.

»Manija baroka in poznejših časov!« je rekel Hynek.

Ob dolgem traktu »Clementina« smo šli proti »Carolinu«.

»Glasba je posebno cvetela v baročni dobi. Oratoriji, melodrame, orkestralna glasba, opera. Opere so izvajale italijanske potujoče družbe.«

»To je Carolinum,« je pokazal čisto preprosto poslopje Hynek. »Prav za prav to ni bila univerza. Ta šola se je imenovala 'studium generale'. Dovolil ga je papež Klement VI., Karlov učitelj v Parizu. Vsakokratni praški nadškof je bil kancelar te šole. Fakultete so imele dekane. Novo pa je bilo to: ves zbor magistrov, bakalavrijev in študentov se je imenoval u n i v e r s i t a s, skupnost. Ta universitas je izmed sebe volila rektorja. Torej so takrat tudi študentje volili univerzitetnega rektorja. Universitas je bila bolj upravnotehničnega značaja, studium generale pa je bil širši pojem, ker je vseboval v sebi universitas ter duhovno pokroviteljstvo in vodstvo kancelarja in dekanov. Ta universitas je novost. Pozneje se je ohranil samo ta naziv in ga imajo sedaj vse visoke šole.«

Nisem mogel drugače, kot da sem izrazil začudenje nad tako dobrim poznavanjem zgodovine. »Kaj!« je zamahnil Hynek z roko. »To je vendar češka zgodovina!«

»Kdaj pa je postalo mesto slovansko?« je vprašal Tomo.

»Z narodnim preporodom, z romantiko. Okoli l. 1800. Takrat je postalo narodno velemesto.«

»Po svetovni vojni pa evropsko,« je dodal Tomo.

In nato smo se poslovili.

»Ti, sinko majhnega, mehkega naroda... se izvestno bojiš, da se tvoj narod stisne in izpodrine ob splošnem napredovanju večjih narodov, ki mu ne bodo dopuščali posebnega razvijanja; bojiš se, da se potopi v drugih narodih kakor tvoja Sava v tujem Dunavu! Tvoja bojazen ni upravičena ne pred Bogom ne pred človeško zgodovino. Pred Bogom ne, ker te je ustvaril, ker ti je podaril tvoj lepi jezik in lepo domovino in ti ni odrekel pravic, podeljenih drugim narodom. Božjo pravico imaš torej do življenja, kakor krožijo okoli solca po svojih tirih veliki in mali planetje in drobni planetoidi. Pred človeško zgodovino ne, ker ni preminil še noben versko in нравstveno krepek narod, kakršen je izvestno tvoj, dokler je čuval vernost in нравnost, te svoji najvišji blaginji.« (Dr. Janez Mencinger, Izbrani spisi. IV. zvez. Abaddon. Str. 228 in 229.)

Človek in priložnost.

(Po Swettu Mardenu.)

»Kam drži na desno cesta, kam drži na levo pot?« Kam in kako? se z drugimi vred sprašuje tudi dijak, ko dospe na križpot življenja. Ta »kam in kako« se nanaša pri dijaku zlasti na izbiro poklica. Vsak človek pa prinese že s seboj na svet svoj poklic in ga ne zgreši, če le ne zamudi prave priložnosti. Priložnosti je sicer mnogo, toda ljudje, ki hočejo nekaj doseči, ne čakajo nanje, marveč si jo ustvarijo sami in sami premagajo vse ovire ter dosežejo svoj namen. Tako delajo veliki možje.

»Kaj bo dejal svet, če se nam načrt posreči?« je veselo vzkliknil kapitan Berry, ko mu je admiral Nelson razložil svoj skrbno pripravljen načrt, kako bi v Egiptu premagal Napoleona.

»Tu ni nikakega 'čč', kajti jasno je, da se bo načrt posrečil. Vprašanje je le, kdo izmed nas bo ostal, da bo zgodovini o tem poročal.«

Zgodovina pozna tisoče mož, ki so zagrabili pravo priliko, in izvršili dejanja, ki so se drugim neodločnim možem zdela nemogoča. Premišljeni načrti in trdna odločnost premagajo težave in ustvarjajo dejanja.

Hanibal in Napoleon sta s svojimi velikanskimi armadami prekoračila Alpe in izvršila nekaj do tedaj nezaslišanega. Res, bil je samo en Hanibal in en Napoleon. Toda, saj tudi ovire, ki jih življenje stavlja mladini ob njenem napredku, niso tako ogromne in nevarne kot so bile ovire, ki jih je moral premagati »mali korporal«.

Pa življenje ne zavisi le od velikih dogodkov. Zgrabi malenkostne dogodke in jih spremeni v velike! Pa praviš, da nimaš priložnosti?

Pomanjkanje priložnosti in ugodnosti je znak slabotnih, nestalnih in neodločnih značajev! Prilike in priložnosti! Ej, vsako življenje jih ima. Vsaka šolska vaja, vsak izpit je dobra prilika, je življenjska nada. Vsak človek, vsaka pridiga, vsak opravek je prilika — prilika, pokazati se vljudnega, odločnega, poštenega, je tvoja prilika, da si pridobiš prijateljev! Vsak trenutek, ko ti izrazi kdo svoje zaupanje, je tvoj veliki trenutek! Vsako odgovornostno opravilo, zaupano tvoji moči in tvojemu poštenju, pomenja ugodno priložnost neprecenljive vrednosti.

»Nikogar ni,« pravi neki kardinal, »ki bi ga v njegovem življenju sreča vsaj enkrat ne iskala. Toda če človek ni pripravljen, da bi jo sprejel, se izmuzne mimo njega.«

Življenje je polno razrazličnejših drobnih možnosti in vsaka je važna zanj, ki se hoče preriniti skozi življenje.

Toda ob takih ugodnostih in možnostih ne smeš iti za tem, da si nako-pičiš denarja, bogastva in slave. Cilj vsemu našemu delu mora biti telesni in duševni napredek in dvig vsega človeštva. Če bistro gledaš, boš povsod zapazil obilo priložnosti, z odprtimi ušesi ne boš preslišal onih, ki neslišno prosijo tvoje pomoči. Dobrotno odprta srca bodo lahko našla stradajočih, ki bodo hvaležni za darila, in odprte roke ne bodo nikdar zaman iskale priložnosti, da bi vršile dobra dela!

Znano je, da se iz polne posode razlije toliko vode, kolikor prostora zavzame telo, ki smo ga spustili v posodo. Toda priti je moral Arhimed, da je v tem dejstvu odkril najlažji način določevanja prostornine nepravilnih teles.

Že od nekdaj so mogli ljudje opazovati, da nihajoča telesa nihajo popolnoma pravilno. Toda šele Galileo je iz tega dejstva izvedel koristnost nihala za praktično uporabo.

Pač bi se bil lahko vsak srednjeveški evropski pomorščak vprašal, kaj leži onstran Atlantskega oceana. Prihranjeno je bilo Kolumbu, da je drzno zajadral v nepoznane vode ter odkril Ameriko.

Bliskanje je že v davnih tisočletjih slepilo ljudi in grmenje jim je jemalo sluh, ali nihče ni mogel dognati, da je to elektrika, ki so jo narodi v strahu in trepetu oboževali. In vendar je Franklin z navadnim poskusom dokazal, da je blisk le glasnik neznanske, a vendar uporabljive sile, ki jo je Stvarnik dal naravi.

Pravkar našteti, a tudi mnogi drugi moške so postali veliki in slavni in so pripomogli k velikemu napredku človeštva, ker so iz malenkostnih prilik znali narediti ali pa pripraviti velike in koristne reči.

Kdor prav izrabi ugodno priliko, seje zase in za druge seme, ki bo donalo obilne sadove in ustvarjalo nove priložnosti. Kdorkoli je v preteklosti delal dobro in pošteno, je pripomogel, da se število dobrih in poštenih veča in veča.

»Nekateri trenutki,« pravi Dean Alford, »imajo večjo vrednost kot dolga leta. Pet nenadnih minut lahko odloči usodo vsega življenja. Toda kdo bi nam mogel povedati, kdaj nas dohiti ta odločilni čas?«

In če ga zamudiš ali zapraviš, ne vrne se več, prepozno si spoznal, da si zamudil ugodno priliko, morda edino v svojem življenju. Koliko je ljudi, ki v svojem srcu nosijo gorje zapravljenega trenutka, ko bi si bili mogli priboriti ugodno stališče v človeški družbi! Koliko jih je, ki bi mnogo radi žrtvovali, da bi mogli popraviti svoj davno storjeni pogrešek. Toda: »Minuta zamujena, ne vrne se nobena!«

Taki ljudje pridejo že v mladosti vedno nekoliko prezgodaj ali pa prepozno, nikdar ne pravočasno. Zamujajo šolo in netočno izvršujejo naloge. Tako polagajo temelje slabim navadam. In ko dorastejo in čutijo posledice takih navad, pravijo, da so nesrečni. Poznajo sto možnosti za zaslužek, toda zdajle baš ni pravi čas za to. Povsod vidijo ugodne prilike, ali prijeti jih ne znajo. Vedno se ozirajo po velikih, srečnih in ugodnih prilikah, da bi si pridobili slavo in bogastvo, toda pozabljajo, da ni znanja brez učenja, ne mojeststva brez učne dobe, ne bogastva na upanje. Ponujajo se zlasti danes prilike za nepošten zaslužek. Take prilike imajo dostikrat videz trdne poštenosti, vodijo pa v nepoštenost, v zločine, ki škodujejo človeštvu in nemalokdaj povzročajo samomore. Neki pregovor pravi, da je sreča vredna več kot znanje. Toda to je kvartopirsko načelo in vodilo nespametnih.

Ne stojmo torej križem rok in ne uživajmo svojega življenja po živalsko! Življenje je polno dela, telesnega in duševnega, ki mora biti izvršeno. Človeška narava je ustvarjena tako, da dobra beseda večkrat onemogoči gorje, ki bi doletelo drugega. Naša duševnost stremi za poštenim, resnim in neutrudnim delom in najde svojo srečo v njem. Nešteto je takih zgledov, ki nas navdušujejo za delo in nam kažejo, da tudi mi spoznamo svojo priliko ter iz svojega življenja ustvarimo nekaj duhovno velikega.

Ne čakajmo, da bi nam kdo nudil ugoden trenutek, ustvarimo si ga sami!

Zlatonosne priložnosti lenemu ne morejo koristiti! Le delavnost, točnost in vljudnost morejo iz malih reči narediti velike!

Vladimir:

Svečnica.

Tema je strašna na svetu hudobnem ...
Lučke prižgimo v srcelih mladih,
da nas bo Jezušček ljubljene našel.

Lučke goreče ljubezni prižgimo!
Saj, ko nas ljubi bo Jezušček našel
peljal nas bode v svoje kraljestvo.

I^{vo}, spodobilo bi se ob koncu leta pogledati, koliko je naše slovstvo postalo v preteklem letu bogatejše. Resnično zanimiv bi bil tak pregled, če bi mogel biti izčrpen. Toda razumel boš, da takega v svojem skromnem pismu ne morem podati. Pač pa hočem omeniti nekaj važnih knjig, ki so lani izšle — ako si katero prezrl, imaš zdaj priliko pomisliti nanjo.

V splošnem moram povedati, da je naše domače slovstvo v preteklem letu bilo vse prej kot plodovito — vsaj po izdanih izvirnih delih sodeč. Predaleč pa bi vědlo, če bi hotel iskati vzroke temu ne baš razveseljivemu dejstvu. Kljub temu pa je izšlo nekaj knjig, ki bodo v zgodovini slovenskega slovstva ohranile trajno vrednost.

Ivan Pregelj je izdal dve knjigi: V Mohorjevi družbi (Večernice) povest »Umreti noč« . V nji opisuje našo koroško bol in je našel zanjo zares pretresljiv in lep izraz. Ostala nam bo kot priča za vso našo preteklost in kot opomin za našo prihodnost. Z umetniškega vidika pa te povesti ne moremo tako pohvaliti kakor druge Pregljeve, dasi vsebuje krasne in nepozabne prizore, dasi so nekatere osebe čudovito podane. — Pomembnejši je vsekakor v umetniškem oziru njegov »Magister Anton«, zgodovinski roman (V. zvezek Izbranih spisov v »Zbirki domačih pisateljev« Jugoslovanske knjigarne v Ljubljani). Avtor je tu spet doma, to se pravi na Tolminskem, in spet v svojem elementu, v »zgodovinskem«. Glavna oseba je magister artium Anton iz rodu Mahničev, iz katerega je pozneje izšel veliki dogmatik slovenski, ustanovitelj »Katoliškega Obzornika«, škof Anton Mahnič. V tej povesti najdemo do pičice vse lastnosti in oblike Ivana Preglja, o katerih sem Ti pisal že lani nekoliko bolj na široko. Le to bi moral še dodati, da je v svojem najnovejšem delu Pregelj svoje pisateljske sposobnosti še stopnjeval. Zlasti občudujem njegov izbrušeni, do najtanjšega izdelani in pretehtani jezik, ki je svojstven in bogat, a se že otesa iskanosti v izrazu, ki ga je morda v prejšnjih delih nekoliko težila.

Med drugimi slovenskimi pisatelji sta izdala svoja dela Bogomir Magajna in Ivo Dornik.

»Primorske novele« (v Mohorjevi družbi) so prva knjiga Bogomirja Magajne, ki se v naših revijah že nekaj let z rastočim uspehom uveljavlja ter obeta postati eden najbolj svojstvenih naših povojnih novelistov. Mehak in krhek, gladak in raskav v besedi in slogu, se nam razodeva Magajna kot izboren opazovalec sodobnega življenja z neko melanholično primesjo, ki je poetična, a tako, da se tudi v nji verno zrcali nov svet. Magajnov svet kajpada iz njegovih novel še ne izstopa ves in tako, da bi ga mogel pregledati. A na drobcih, ki so njegove novele, moreš zaslutiti podobo, ki si jo je mladi pisatelj o sedanjem svetu ustvaril in ki preseneča s svojo preprosto in odkrito resničnostjo.

Ivo Dornik je po dolgem molčanju (sodeloval je med vojno in tik po vojni pri »Domu in svetu«) sedaj zbral in izdal nekaj — deloma že objavljenih — novel pod naslovom »Brez oči« (Brata Rode in Martinčič, Celje). Zbirka je tem bolj pomembna, ker nam iz nje mahoma vstaja pisatelj, ki so ga komaj nekateri ljubitelji slovstva poznali in ohranili v spominu. Šele s svojo knjigo bo širšemu občinstvu dostopen in premnogi se bodo razveselili tega pojava, zakaj Dornik je novelist, kakršnih ima naša na novelistih ne baš revna literatura, zares malo. Snov za novele je zajeta iz neizčrpne skladavnice svetovne vojne, ki pa je pri naših pisateljih našla le malo iskalcev. Tudi kot knjiga

iz vojnega in povojnega časa ima zbirka Dornikovih novel svojo posebno ceno. Motivno morda nekoliko enoličen, je zato Dornik v svojih novelah izredno plastičen kljub napol liričnemu načinu izražanja.

Omeniti moram knjigo »Sedem mladih« (Krekova knjižnica), ki vsebuje novele sedmih mladih slovenskih pisateljev: Bogomirja Avsenaka, Iva Grahorja, Mirka Javornika, Mihaela Kranjca, Jožeta Kranjca in Rudolfa Kresala. Toda k tej knjigi se, če Bog da, še povrnem v kakem naslednjem pismu.

Dramsko slovstvo je obogatil Slavko Grum z močno in originalno igro »Dogodek v mestu Gogi« (Samozaložba pisatelja). V izgradbi dejanja jako spreten, je Grum vendar najpristnejši in najučinkovitejši v dialogu, ki je pretehtan, organičen in zrel.

Posebne omembe sta vredni knjigi: »Filozofija« dr. Franceta Vebra (Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani) in Jakoba Kelemine »Bajke in pripovedke« slovenskega naroda z izčrpnim uvodom in opombami (Mohorjeva družba).

*

Bogatejše je pa bilo vsekakor naše prevodno slovstvo v preteklem letu.

Podrobneje se s prevedenimi deli za danes ne bom baval, naštel Ti jih pa bom nekaj:

Knjižne zbirke Jugoslovanske knjigarne, ki se dobé po nizki ceni proti mesečni naročnini, so novost na našem knjižnem trgu. Pred božičem sta izšli v »Leposlovni knjižnici« Felixa Timmermansa »Župnik iz cvetočega vinograda« ter François Mauriac: »Gobavca je poljubila«. — V »Ljudski knjižnici« je izšel roman Victorja Hugoja: »Leto strahote 1793«, a v »Mladinski knjižnici« Jóna Svenssona: »Prigode malega Nonnija«. Te knjižne zbirke obetajo postati krasen vir spoznanja svetovnega slovstva.

»Modra ptica« je izdala: Johna Galsworthya: »Temni cvet« (v Župančičevem prevodu) in Selme Lagerlöfve: »Gösto Berling«.

Tiskovna zadruga Rabindranatha Tagoreja: »Dom in svet« ter Karla Maya »Old Surehand«.

Karla Maya sistematično izdaja Tiskarna sv. Cirila v Mariboru ter sta izšla že dva popolna zvezka.

Ne smem pozabiti omeniti tudi Novo Založbo, ki nam je v svoji monumentalni izdaji I. Cankarjevih Zbranih spisov poklonila lani X. in XI. zvezek.

Naj Ti bo to pisemce kratek in priročen vademecum — saj o marsičem, kar tu nisem povedal, še spregovorim, takisto se povrnem tudi na tu na kratko omenjeni stvari.

Zdaj pa — Bog s Teboj —

Tvoj

s. š.

Cankarjeva družba v Ljubljani je najmlajša slovenska književna družba, osnovana po vzoru Mohorjeve. Socialistična je, kar se pozna domalega vsem njenim publikacijam. Za l. 1931. je izdala štiri, posebno na zunaj zelo primerno in lepo opremljene knjige. Koledar za 1931 je tudi po svoji vsebini dovolj pisan, da se prikupe; urejen je pa premišljeno v eno smer. — Kranjc Jože, *Ljudje s ceste*. Film dveh dni, kakor pravi pisatelj, je povest iz slovenskega delavskega življenja. — Tudi F. C. Weiskopf obravnava v naslednji knjigi: *Komur ni dana*

izbira... (poslovenil P. Zorec) slične probleme. — Četrta knjiga: C. Flammarion, *Poslednji dnevi človeka* (priredil A. Cerkenik, ilustr. Fr. Uršič) so pa astronomska razmišljanja o koncu sveta. — Vsebinsko zadovoljujejo knjige Cankarjeve družbe samo v posameznostih, v celoti pa ne.

Kunčič Mirko: *Najdenček Jokec*. Iz torbe Kotičkovega strička, zvezek I. — Ljubljana 1930. Pri nas imamo veliko ljudi, ki pišejo »za mladino«. Tudi Kunčič je prav tak in nič boljši kot množica »mladinskih« pisa-

teljev. Kaj bi se dalo reči o njegovi povestici za otroke? »Jokec« ima veliko toplote in humorja v sebi. A pisan za dnevnik, najbrž sproti od nedelje do nedelje, pogosto čisto izgubi vso svežost in ostane neka prisiljenost in časnikarska plitvost brez krvi. Hvalevredno je, da išče pota iz motivov narodnih pravljič v sodobno povest. Vendar ni še nikake uravnovešenosti med tema nasprotnima si elementoma. Mogoče bi bilo najbolje, da stare kolesnice narodnih pravljič čisto zapustimo! Sicer se bo neka umetna osladnost in omladna sentimentalnost, ki jo nekateri čisto neutemeljeno in pogrešno izvajajo iz ljudskih bajk, še dalje vlekla skozi naše mladinsko slovstvo. Poleg tega: knjiga je prazna! Niza se zgodba na zgodbo, a pri tem golem zgodbarstvu tudi ostane. Nikjer ni kake pesniške vsebine, kakega jedra. In končno poezija! Nekajkrat se človek nasmehne, a neprestano godrnjanje starega strica, ki se vedno oglaš, kadar kolo dogajanja noče več dalje, in strašno umetni, književni jezik: to vzame delu vso poezijo. In slovnica! Včasih je res »za počiti« (str. 21.), včasih pa se radi tega človeku tudi »lasje za-ježe« (str. 67.).

S. V.

Društveni koledarček za nav. l. 1931. Ljubljana. Izdala in založila Prosvetna zveza v Ljubljani. 12^o, 104 str. Vez. Din 10.—.

Poleg navadnega koledarskega gradiva in seznama včlanjenih društev prinaša koledar par primernih člančičev iz področja ljudske prosvete.

Učbenik angleškega jezika. Sest. J. M., 8^o, 296 str. Ljubljana 1930. Založ. Jugoslovanska knjigarna. Broš. Din 50.—, vez. Din 62.—.

Govoriti dijakom o preveliki važnosti učenja tujih jezikov, med katerimi zavzema angleščina morda najvažnejše mesto, bi bilo pač odveč. Brez potrebnih knjig pa učenje jezika ni možno; zato bodo novi učbenik brez dvoma veselo pozdravili tudi dijaki in bodo radi segali po njem vsi, tisti, ki se že bavijo s tem jezikom, in drugi, ki jim je še popolnoma neznan, pa se ga že le priučiti. Snov je obdelana kakor navadno v takih priročnikih; povsod je podana tudi transkripcija, kar je še posebno važno. Prireditelj se je oziral tudi na a me -

riško angleščino, ki se loči v marsičem od jezika v stari Angliji.

Domači vrt. Praktičen navod, kako ga uredimo, obdelujemo in krasimo. Priredil M. Humek. S podobami. II. predelana in pomnožena izdaja. 8^o, 234 str. Ljubljana 1931. Založ. Jugoslovanska knjigarna. Broš. Din 42.—, vez. Din 54.—.

Prav lepa knjiga, ki bi utegnila v marsičem koristiti posebno dijakinjam, četudi ni neposredno njim namenjena.

Načrt stolnega mesta Ljubljane. — Izdelala sta ga M. Černe in M. Tomšič, založila pa Jugoslovanska knjigarna. Je zelo pregleden in lep. Poleg načrta samega je izdala založnica še posebno knjižico, ki jo je sestavil vpok. šol. ravnatelj Janko Nep. Jeglič. Knjižica obsega seznam ljubljanskih trgov in ulic, tako da je povsod pripisano, odkod izvira ime, dalje seznam javnih poslopij in uradov, cerkev, knjižnic, konzulatov, hotelov, vojašnic, denarnih zavodov, zavarovalnic, šol in dij. zavodov, bolnic in javnih spomenikov ter igrišč. Vsa publikacija je, kakor se vidi, zelo posrečena in bo izvrstno služila svojemu namenu.

Kmetijska kemija. Spisal prof. I. Zobec. S slikami. 8^o, 157 str. Ljubljana 1930. Založ. Jugoslovanska knjigarna. Cena v polplat. Din 45.—, v platno Din 52.—.

Knjiga je namenjena predvsem absolventom kmetijskih, vinarskih, mlekarških ter drugih sorodnih šol, je pa prirojena tako, da bo dobro služila tudi vsem drugim, ki se zanimajo za kmetijstvo in prirodo sploh.

V založbi Jugoslovanske knjigarne v Ljubljani je izšel pravkar pod naslovom »Les verbes français réguliers et irréguliers — Francoski glagol« na 60 straneh praktično sestavljen, pregleden spis o francoskem glagolu, ki bo tako učiteljem kakor učencem francoskega jezika dobrodošel. Dr. Janko Kotnik je podal s tem delom priročno in potrebno knjigo. Zlasti iregularni glagol, ki dela pri učenju francoskega jezika največje težave, je nazorno in vestno obdelan, tako, da bo že zavoljo tega imela knjižica za vsakega učenca, pa tudi za vsakega učitelja francosčine, svojo veliko vrednost. Cena Din 10.—.

Literarni pomenki

Vanjuša, Ljubljana. Samo prozo ste nam to pot poslali in mislil sem, da bom Vaše »Izide« prav tako vesel, kakor sem bil »Tujine«, ki smo jo priobčili v prvi številki. Priznati Vam moram ponovno, da Vam jezik prožno teče in da mi tudi Vaš slog ugaja in bi Vam skoraj prerokoval, da je v prozi Vaša prihodnost, a eno je, kar sem Vam mimogrede pogrjal že tudi pri pesmih: v abstraktnosti se izgubljate, ki jih drapirate z bohotnostjo iskanih tropov in figur, kar pesem — v pravi meri

seve — prenese, skozi tako prozo pa se človek težko prebere. V Vašem slučaju psihološkega črtanja do najtanjših nians, ne rečem, lahko zagovarjate svojo tehniko, ki Vam ne bo škodila in Vam bo še dobro služila tudi ko se boste lotili bolj »realnih« motivov, s katerimi, upam, nas boste še pridno zalagali. Oni literarni pregled pa le napišite, pride nam prav. Pozdravljen!

Iztok, Ljubljana. Izmed poslanih treh priobčimo srednjega. Pogumno naprej!

Kovačev Ivan, Kje? Niste se predstavili, kakor to zahteva vsakdanji takt, a vendar Vam povem, da z Vašo »Jesensko sapo« nič ni. Po

uvodnem akordu: »Pred mano ob gorskem razpotju — razpelo stoji,« bi kljub temu, da v nadaljnjem ne znate sklanjati osebnih zahtev, le pričakoval, da bi izvenela v drugačen finale, ki je pri Vas kar banalen: »Oh, pojdi iz mene sapa jesenska!«

Iljuša, Ptuj. V Vaši črtici »Odrešenje« je pač misel lepa, a dogodek je tako neznamenit in prenašljivo izpeljan! Tudi jezik bi moral biti prožnejši!

Sevskij, Maribor. Poslali ste nam legendo o svetem Bolfenku, za katero sem Vas zadnjič prosil. Z zanimanjem sem jo prebral in sem videl, da je legenda, kako je vrag pomagal zidati cerkev, a ga je svetnik opeharil za dušo, znana tudi na Pohorju. Če bi jo znali podati, bi jo pač z veseljem priobčili, toda napisali ste jo tako pusto in prazno! Jezik v njej je trd in neokreten in ubija vso poezijo, ki jo sicer legenda diha. Zdi se mi, da je bila ona tura z legendo vred Vaš prvi poizkus, in še se mi zdi, da v naši knjigi niste doma, to se pravi, da malo berete. Izposodite si Trdinove Bajke in povesti o Gorjancih in videli boste, kako je treba pisati legendarne stvari. Tudi jezikovno boste pridobili, saj menda veste, kako je cenil sam Cankar Trdino, ob katerem se je tudi učil.

M. F., Ljubljana. Prvič se oglašate pri nas s pesmijo

Domovini.

Pesem visoko o tebi bom pel, domovina,
svoje srce, vse ljubeče, bom v tvoje izlil,
domovina,
duh moj pa plaval bo nad teboj, v tvojo bo
zarjo se vtapljal.

Videl sem tvoje ravnine: po njih bila polja
razlita,
zlata vsa, kot da s solnčnimi žarki bila so
oblita,
duša tonila je v zlatih valovih brezkončnih...
Slišal skrivnostno sem pesem tvojih temačnih
gozdov,
pesem ljubezni, mladosti kipeče, žareče,
sanjala duša je sanje skrivnostne ob zvokih
mehkobenih.

Do sem je pesem kar dobra, čeprav priča, da ste prislunili Zupančičevi Dumi, česar Vam ne štejem v zlo, a zadnja kitica z onim demonskim poantiranjem se Vam je zmedla in izvenil kljub lepi misli neuglašeno. Pričakujem, da se boste še oglasili z boljimi pesmimi!

Radivoj Belogrski, Novo mesto. Takole ste se nam predstavili s svojim »Dijakom«:

Od dneva do dneva se trudim, učim,
do poznih večerov pri knjigah sedim;
a vendar vesel sem, otožen nikdar,
saj cilje pred sabo najlepše imam.

Če boste vztrajali in boste vedno tako pridni, potem gotovo dosežete kdaj svoje cilje, med katerimi se Vam blesti iz dalje najbrže — tako ugibam — pesniški lovor... Da Vam ohranimo spomin na prvi korak, ki ste ga na-

pravili na poti, ki vodi per aspera ad astra, ob katerem se boste še mnogokrat nasmehnili, Vam natisnem »pesem«

Pozna jesen.

Preselile so se ptice v južne kraje,
le nekaj jih ostalo je še tu;
te letajo in iščejo si klaje,
da ne poginejo gladi.

Tudi vrabci se v velikih jatah
poteajo okrog
ter iščejo zavetij varnih
za zimo — gorki si brlog.

Na njivah vse je zapuščeno,
le tu pa tam kak štor stoji —
in jutro to nam vse je belo,
sneg polja nam vsa pobeli.

Taka je Vaša druga pesem, ki priča kakor prva, da ritem nekako obvladate. Zakaj je nisem tako vesel, kakor je boste Vi, ne bom pripovedoval. Ko spoznate, da to še ni pesem, boste peli že boljše!

Jezerko, Ljubljana. Tudi Vi mi pošiljate »svoje prvo delo«, kateremu naj bom »milostljiv sodnik«. Bodi! Poglejmo in poslušajmo, kako ste nam zapeli

Jutro.

Svetla zarja se razlila
je čez hrib, čez dol in plan,
z žarki zlatimi ovila
vso prostrano je ravan.

Ptičice zažvrgolele
so veselo v mlado jutro,
bukve pa so zašumele,
si voščile: »Dobro jutro!«

Iz druge šole Vam je ostala v spominu Zupančičeva Zarja in Vas navdahnila, da ste tudi Vi »zapeli svojo v pozdrav budočemu se jutru. Vidite, če bi se ravnali v drugi kitici dosledno po zgradbi prve, najbrže ne bi prišli v zadrego, ko ste iskali rime na »jutro«, in pesem bi bila potem bolj Vaša in mogoče celo dobra. Tako, svojo »milostljivost« sem pokazal, da Vam ne vzamem poguma in se boste upali še oglasiti!

Ivanuška, Ptuj. Humor Vas mika in satira? Veseli bi bili, če bi mogli v svojih vrstah vzbuditi pravega humorista in satirika, saj je mnogokaj, kar kriči: difficile est satyram non scribere. Motivov bi bilo torej dovolj, a moža manjka, ki bi jih znal zgrabiti in mojstrsko podati, da bi njegova beseda zasklela in zdravila. To je pa drugačen difficile, ki zahteva celega moža, mojstra, ker težavam pravega humorista in satirika začetnik ne more biti kos. Po vsem tem Vam moram povedati, da je Vaša humoreska — ali naj jo imenujem satira? — še šibkonaven prvenec na tem polju, a mu bodo mogoče s časom sledili boljši. Ne škodilo bi Vam tudi, če bi se jezikovno nekoliko bolj ugledali, in zlasti, da ne bi zanemarjali najenostavnejših pravopisnih pravil, katerim se pridružujejo v Vaših stvareh čisto tudi prave

slovnice napake, kakršne bi Vam profesor v nalogi temeljito črtal. Vedeti bi morali, da je slovnica korektnost pri vstopu v hram Muz — *conditio sine qua non*! In še to: drugič pazite, da boste svoje pošiljke zadostno frankirali, ker Mentor nima rezerv, iz katerih bi mogel plačevati kazni...

Slavko L. P., Maribor. Severnih vetrov smo tudi mi veseli, zlasti če nam prepodijo megle in nam prinesejo jasne dni, da ugledamo nad seboj spet sinje nebo. Zadnji nam je pripihal Vaše pismo, v katerem smo dobili Vaš sestavek »Za ciljem«. Tam gori »na severu« ste vneti turisti, kar ste mi potrdili tudi Vi, ki Vas gore še v sanjah vabijo, da doživljate strahotne dogodke. Glejte, če ste hoteli dati opis kake ture, ki ste jo res napravili, bi morali biti vsekako konkretni, čeprav jo podajate v obliki sanj, če pa hočete, da bi smatral Vašo turo kot simbol poti k ciljem, potem Vam povem, da mi še manj ugaja, ker je neznansko sentimentalna. Poskusite, mogoče Vam uspe v drugačnem žanru, zlasti ko primeroma dobro obvladate jezik!

Magdin, Kumbor. Vaše zapiske s straže sem z zanimanjem bral. Stilistično in vsebinsko se lepo razvijate, dasi poslanega ne morem priobčiti. Toži se Vam po domu? No, spočetka je vsakemu težko, a se že polagoma privadite in vživite. Ustregli bi nam, če bi poslali Mentorju kaj pokrajinskega v besedi in sliki! Mudi se ne in zato Vam ni treba hiteti!

Eneja Silvij, Celje. Visok psevdonim — pravega imena nam niste izdali — a poslani pesmi ga ne zaslužita. Še se boste morali truditi, če boste hoteli nositi ime slavnega humanista!

Radovanov. Vesel sem Vas, ker upam, da se boste prav lepo razvili. V »Beli pesmi« in njeni varianti ter v oni »Za solncem« ste menda v ognju ustvarjanja premalo pazili na skladnost tropov (v vihar u k o p a n a duša, kot bi peklo se name z l o m i l o in podobno), a zato je pa »Slepčeva prošnja« res vredna tiska in jo priobčimo.

Jelenka, Moste. No, vidite, kako ste tudi na realnih tleh doma! Priporočil bom, da bi o priliki natisnili. Netki povejte, da je njena misel lepa, le škoda, da je oblikovno šibka.

Olaf Severni, Novo mesto. Lepe impresije, le v nekoliko medlih, praznih barvah. V sleherni sliki pogrešam poante, ki bi ji dala pravo življenje. Pride čas, ko boste pokrajino vse globlje doživljali, in tedaj bo tudi Vaša pesem drugače pela. Pogumno naprej!

Vladimir, Dol pri Ljubljani. Spet je bil Vaš strah prazen. One iz prejšnjih let ste sami dobro označili, a kljub temu pričajo, da ste se dobro delali. »Božič« — droben je, pa mi ugaja, dasi bo moral čakati leto in dan, če bo hotel priti na vrsto. Mislim, da nam do tedaj zapojejo še bolj ubrano. »Svečnica« pride na vrsto v tej številki, če bo le prostor! Tako z Vašo pesmijo. Tudi Vaša drobna proza obeta mnogo. Vse tri priobčimo, čeprav me n. pr. »Planika« spominja Jenkove Divje rožice...

Domoljub Križnič, Novo mesto. Počasi pride človek daleč, včasih tudi do spoznanja, da je pesem dar božji, s katerim se ne more vsak postavljati. Vi do tega spoznanja še niste prišli in sodim, da tako kmalu še ne pridete. Veselja Vam ne bom kratil, a kljub prošnji ne bom našteval napak, ker bi mi zmanjkalo prostora!

ΜΕΥΡΙΑΣ

Spisal O. Kraus, poslovenil Veselko Pičirad, z orig. lesorezi ilustriral slikar-grafik E. Justin.

ΟΝΕΙΡΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

Sanje. — Imenik »starih bajt«.

Ko torej v postelji gorki zaspal je stari učitelj, se mu približal je sen, strašan in nesrečo znanilen. H glavi je spečemu stopil in hitro zavlil ga v oblak je siv, ki ga dvignil je v zrak in z vetrom odtod ga odnesel tja v presvetlo dvorano, ki s cvetki redi šestošolce. Tam posadi ga na stol, za močno zakačani kateder, ki ga tabla krasi, v klopčah pa bilj so dijaki. Zopet so gnetli iz voska kroglice z naglico hlastno

Mali vedež.

Koliko listov izhaja v naši državi? Zagrebški dijaški list Luč prinaša v svoji letošnji prvi številki (XXVI, 42) statistiko listov v naši državi. Po tej statistiki izhaja v Jugoslaviji 886 listov, med njimi 42 dnevnikov in 200 tednikov. Največ listov izhaja v Zagrebu: 205, to je skoro četrtnina vsega tiska

kakor že včeraj, le večje in mnogo groznejše na pogled. Zdajci so dvignili vsi svoje močne in kitaste roke, kroglice zalučali mahoma vsi, vsi hkrati začenši: in žvižgaje od vseh strani so letele po zraku in zadele trpina profesorja v srce ubogo, težko zarezale se v meso skozi kožo božansko; glasno je mož zaihtel in umrl — tedaj se je zbudil. Tesno mu bilo je v srcu, tegoba ga zdaj je prevzela, tiho je stopil iz postelje tople, da ne bi prebudil nje, ljubeznive žené, ki spala sladko je kraj njega.



Urno je zgrabil steklenko, ki krila je slivovko bistro, s krepkim požirkom poživil si zopet moči je poprejšnje, spet se vlegel je spat, po slivovki znatno olajšan. Mirno prespal je vso noč, dokler se ni jutro vzbudilo. Božica jutrnja Zarja je vzpela na vrh se Olimpa, Zevsu in drugim bogovom oznánila dneva je rojstvo. Gustav Jeíteles, sin, se zdajci iz spanja je zbudil, v postelji brž se zravnal in vtaknil nogé v nogavice, ki na starini je bil jih kupil za majhne denarje. Hlače dvocevke nato je prijel, križasto pestre, ki mu jih ded je nekoč podaril kot častno darilo, smuknil je urno v njé in skrbno zaprl je vratce; štirje so gumbi služili za to, a imél je le dva še. Radi tega je, razumen kot vedno, vzel ostro šivanko, gumbnici z nitjo pripél, previdno je delo opravljal. Suknjo nato je oblekel, telovnik in črno obutev ter si zavezal kravato, rdečo, močno popackáno, ki mu nekoč jo podaril je brat za godóvno vezilo. Ta jo je zopet dobil od zvitega prekupčevalca, sedem in dvajset je krajcarjev moral na róko mu šteti, kajti bilá je ko nova. Ta spet je izmamil jo spretno nekemu brivcu, ki dal zobotrebec je lep mu v zaméno, v kost preumetno rezlján, z želgovino nepristno odičen. Končno, ko náred je bil, da sprejel bi pod streho zajutrek, dvignil mogočno je glas: »Hej, Katinko, príneste káfel!« Pa je prišla ljubezniva Katínka, dekletce prijazno, rjavo prinesla je čorbo, potvórnjeno s črno cikorjo. Jeíteles prime smeje se deklíča za okrogli podbradek, kavo posreblje namáh presladko in v šolo odprhne. Prej pa odbral je še listov potrebnih iz učne si knjige,

v naši državi. Za Zagrebom pride Beograd s 179 listi, na 3. mestu je pa že Ljubljana s 140 listi. Luč naglašá, da je število listov v Ljubljani izredno visoko, če upoštevamo, da Ljubljana po številu prebivalstva daleč zaostaja za Zagrebom ali za Beogradom. Na 4. mestu je Novi Sad s 50 listi, na 5. Sarajevo s 37 listi, na 6. in 7. sta Maribor in Subotica, od katerih ima vsako mesto po 22 listov. V teh sedmih mestih izhaja 633 listov, to je piéle tri četrtnine vsega tiska v naši državi. Naravno je, da se tisk koncentrirá v velikih kulturnih središčih. Samo v Zagrebu, Beogradu in Ljubljani izhaja 524 listov, to je 59 odstotkov vseh jugoslovanskih listov.

V vsi dravski banovini je izhajalo po tej statistiki 188 listov, to je dobra petina (21%) vseh listov v Jugoslaviji, dasi ima dravska banovina samo približno dvanaistino (8.66 odstotkov) prebivalstva Jugoslavije po ljudskem šteju iz l. 1921. Takrat so namreč našli v Jugoslaviji 11,984.011 prebivalcev, tako da bi prišel en list povprečno na 11,527 prebivalcev. V dravski banovini z njenimi 1,037.838 prebivalci bi pa prišel en list že na vsakih 5,520 prebivalcev. Seveda je pa vsaka taka statistika samo omejene vrednosti, ker bi dobili nravo sliko duševnega dela kake pokrajine šele, če bi tiska ne šteli samo, ampak bi ga tudi tehtali. Vsekako pa lahko rečemo tole: Če pride v dravski banovini en list že na vsakih 5,520 prebivalcev, je to za naše kulturno stanje ugodno znamenje. Tako se je mogel slovenski tisk (— skoro vsi listi v dravski banovini izhajajo v slovenskem jeziku —) razviti le radi tega, ker pišemo Slovenci književni jezik, ki nam je popolnoma domač; vsak Slovenec lahko pri razvoju

rešk, jih je hitro iztrgal, ker ni se mu zdelo potrebno, težki cijazil da špeh v celoti s seboj bi bil v šolo. Zvezek pa skrbno za hlače je skril, da nihče bi ne videl niti papirja pri njem: močno je bil fant čistihlepen, sram ga bilo je na moč, nič rad ni veljal za dijaka, ker ga krasila je brada in tudi natakari in brivci »doktor« sta vedno ga zvala, zato, da je dal napitnino. Ko pa je stopil v obor ob cvekih hraneče se sekste, (božji sijaj razlila nad njim je Pallas Athene), so ga prijazno pozdravili vsi že zbrani junaki. Zdaj pa povejte mi, Muze, ki dom vsem Olimp je visoki, ki ste boginje, bile ste povsod in vse vam je znano, znanje pa naše ni nič, saj vara petero nas čutov, kdo vse bili so le-ti šestošolci? Kako so se zvali? Kronberger bil je že tam, rdečelasi sekstaneč, v zadnji je klopi sedel in mislil na motnjo pouka. Taussig, poet, poleg njega sedel in verze koval je, Orlik, umetnik, je pravkar končal profesorja sliko. Koch, srboriti mladič, je natezal si brčice skromne, Wanke, starina, si gladil z dlanjo valovito je brado. Njega so vedno prav vsi šestošolci nad vse spoštovali, kajti strmeli povsod nad brado so njegovo pretemno. Klanjali so se do tal prvošolci mu, s strahom spoštljivim snemali kučme so z glav, češ, mož je gotovo profesor, če prek hodnika je šel, stremel proti kraju potrebe. Grünwald, stepuh, in Steiner, plesač, sta krepko se pestila. Cohn s črko »C«, zastavljavec, domá v zastavljanem uradu, (marsikrat že je zastavil risalno orodje in knjige, ni pa zastavil moči, da uspešno bi zdelal ob letu), Kohn s črko »K«, navadni pač Kohn ali Kohnus vulgaris, Fischl, v razredu prvák, in ves ko iz škatice, Müller, Donebauer in Grab s prijetno okroglim trebuškom, Pohl, ujedljivi dovtipnež, od misli že suh kakor trska, Doležal, malce omejen, in preklasi Slábihóndek, Kaiser, debeli, in Guth in Langendorf, Tatschner in Lange, Beck, ki je Kanta prebiral, in vrtal globoko — si v nos je, Schmelkes, Tauber in Weiss in Rölz in Kámillio Tichy, Bondy, črnavezlj, in Glaser, ovčica, in Heller in Keller, Lederer tudi, junak v pretepih in zviti ukanah, Chlapec, k prepiru klicár, z navzgor zavihnjenim nosom, Propper pa, spretni govornik, z navzdol zavihnjenim nosom, Klapp, Gehorsam in Fürth in Fanta, Liliputanec, Bergmann, Eidletz in Kraus, ti vsi so bili že zbrani.

Črna deska

Rešitev ugank iz štev. 4. Steber. Ruben, smola, Videm, Drina, Vesna. Livno, Kropa, mejaš, dleto, posel, Pariz, sredo, Ličan, kreda, Tokio, drozg, kovač, Kranj, Mačva. — Bodi svoje sreče kovač.

Vžigalice. Ibar.

Posetnica. Zobozdravnik.

Številnica. 5; 25, 1, 9, 20, 15, 14, 11 — 21, 12, 17, 5, 8; 8, 17, 12 — 4, 11, 3, 20, 14, 23, 11, 14 — 20, 9, 16, 21, 8, 7, 9, 10 — 2, 13, 14, 6; 19, 14, 16, 16 — 21, 9, 18, 14, 9, 18, 4, 7 — 17, 7, 16, 15, 10, 1, 13, 21 — 10, 14, 15, 10, 12, 14, 16, 9.

Prav sta rešila. Zagožen Jožica, Št. Pavel

našega tiska sodeluje če ne kot dopisnik pa vsaj kot odjemalec in bravec. In še nekaj lahko rečemo: Slovenci moremo obdržati svoj tisk samo, če pritegnemo v krog naročnikov na naše liste tako rekoč vsakega posameznika. Naše majhno število nas na eni strani sili, da se trdno organiziramo, obenem nam pa brani, da bi se v kulturnem oziru polenili. Obstajati moremo kot Slovenci le, če držimo skupaj in cenimo vse, kar nas druži, predvsem torej našo knjigo in naš časopis. Naše majhno število nam torej ni samo v škodo, kot bi kdo mislil, ampak nam tudi — koristi. Bodimo zadovoljni s tem, kar smo!

I. D.

Številka 5/6. Prejeli ste dvojno številko. Radi izredno dolgih božičnih počitnic ni kazalo, izdajati pete številke v času, ko je bila večina naročnikov doma. Prihodnja številka izide začetkom marca; obsegala bo izključno dijaške prispevke, ker nam radi gornje spremembe ni mogoče izdati take številke za februar, kakor smo zadnjič obljubili.

pri Preboldu in Obran Martin, Ptuj. — Deloma prav so rešili: Kapš St., Novo mesto, Zose Jože in Šifrer Vilibald v Kočevju ter Pamer K. v Celju.

Nagrado je dobila Zagožen Jožica.

Uganke. Zanimanje za uganke je zelo poje-njalo, kakor kažejo maloštevilne rešitve, ki prihajajo na uredništvo. Zato bomo ugankarski kotiček opustili in bomo z njim nadaljevali samo v slučaju, ako izrazijo naročniki sami željo, da se kotiček obnovi.

Dijaški šah. Nadaljevanje rubrike prihod-njič. Tokrat je moral šah izostati radi preo-bilice drugega gradiva.

Pošiljanje lista bomo ustavili vsem naročni-kom, ki ne bodo pravočasno poravnali naroč-nine.

KNJIGARNA NOVA ZALOŽBA

Trgovina s pisarniškimi
potrebščinami

r. z. z. o. z.

v Ljubljani, na Kongresnem trgu

priporoča dijakom in njih staršem bogato izbiro vsakršnih šolskih in pisarniških potrebščin, vse knjige za šole, zvezke, pisalno in risalno orodje, barve, papir za risanje in za načrte itd.



Kdor kupi za 100 Din, dobi na izbiro: Podobe iz sanj (Cankar), ali dramo Kasijo (Majcen), ali pesmi Tristia ex Siberia (Mole) kot dar. — Pri Novi Založbi je izšla Literarna veda (dr. Kelemenova).

**Trgovske knjige in
šolski zvezki.**

Vedno v zalogi:

glavne knjige, ameri-
ski journali, štruce, spo-
minske knjige, bloki,
mape i. t. d.

Na debelo! Na drobno!

ANT. JANEŽIČ

LJUBLJANA

Florijanska ul. št. 14

Knjigoveznica, industrija
šolskih zvezkov in
trgovskih knjig.

LJUDSKA POSJOJILNICA

reg. zadruga z neomej. zavezo.

V LJUBLJANI

obrestuje hranilne vloge po naj-
ugodnejši obrestni meri, vezane
vloge po dogovoru ter brez vsa-
kega odbitka.

Tudi rentni davek plačuje
posojilnica sama.

Svoje prostore ima tik za franči-
škansko cerkvijo, v lastni palači, zidani
še pred vojno iz lastnih sredstev. Poleg
jamstva, ki ga nudi lastna palača,
veleposestvo in drugo lastno premože-
nje, jamčijo pri Ljudski posojilnici kot
zadruzi z neomejenim jamstvom, za
vloge vsi člani s svojim premoženjem,
ki presega večkratno vrednost vseh vlog.

Hranilne vloge znašajo nad
160 milijonov Din.

TISKARNA SLOVENIJA

DRUŽBA Z OMEJ. ZAVEZO

V LJUBLJANI

WOLFOVA ULICA ŠT. 1

IZVRŠUJE VSA V
TISKAR. STROKO
SPADAJOČA DELA
PO ZMERNIH CENAH

ČASOPISI, KNJIGE,
BROŠURE, VABILA,
PLAKATE ITD. ITD.

USTANOVLJENA LETA 1889.

Telefon štev. 16.

Poštni ček. 10.533.

Stanje vloženega denarja nad 300 milijonov
dinarjev (1 milijarda in 200 milijonov kron).

MESTNA HRANILNICA LJUBLJANSKA

(GRADSKA ŠTEDIONICA)

**LJUBLJANA
PREŠERNOVA ULICA**

sprejema vloge na hranilne knjižice kakor tudi na tekoči račun,
in sicer proti najugodnejšemu obrestovanju. Hranilnica plačuje
zlasti za vloge proti dogovorjeni odpovedi v tekočem računu
najvišje mogoče obresti.

Jamstvo za vse vloge in obresti,

tudi tekočega računa, je večje kot kjerkoli drugod, ker jamči
zanje poleg lastnega hranilničnega premoženja še mesto Ljub-
ljana z vsem premoženjem ter davčno močjo. Vprav radi tega
nalagajo pri njej sodišča denar nedoletnih, župnijski uradi
cerkveni in občine občinski denar.

Naši rojaki v Ameriki

nalagajo svoje prihranke največ v naši hranilnici, ker je denar
tu popolnoma varen.